provincie ZUID HOLLAND

Gebiedsprofiel

Alblasserwaard & Vijfheerenlanden

Gebiedsprofielen

Alblasserwaard & Vijfheerenlanden

Inhoud

6 **INLEIDING**
Wat is een gebiedsprofiel?
Hoe werkt een gebiedsprofiel?
Leeswijzer

8 **I HET VERHAAL**
Samenhangend a mbitiebeeld; de drie gezichten
Vijf sturende tijdlagen
De ondergrond
De kamers
Het ingenieuze watersysteem
De linten
De stedenband tussen water, weg en spoor

18 **II LEGENDA-EENHEDEN**
Herkenbaar waterrijk veenweide
Onderscheidend rivierengebied
Weg door stad en land
Doorsnijdend spoor, verdichte stationsomgeving
Water als structuurdrager
Kwaliteit in stads- en dorpsgebied
Kwaliteit van de stads- en dorpsrand
Linten blijven linten
Werkgebieden met karakter
Gevarieerd en verbindend vrijetijdslandschap
Identiteitsdragers van Zuid-Holland
Rust en stilte

64 **III DRIE CASES**
Dorpsranden
Slingeland
Stad-land relaties en recreatietransferium

76 **BRONNEN**
77 **COLOFON**

Inleiding bij de gebiedsprofielen

De provincie Zuid-Holland maakt werk van kwaliteit in de ruimtelijke ordening. Met de kwaliteitskaart in de provinciale structuurvisie is hiertoe een eerste aanzet gedaan. Als uitwerking van deze kwaliteitskaart worden in het buitengebied van Zuid-Holland voor 17 gebieden de "gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit" opgesteld.

Dit gebiedsprofiel omvat een beschrijving van karakteristieken, ontwikkelingen, kwaliteiten en ambities in het gebied. Of te wel een antwoord op de vragen: 'wat is er', 'wat speelt er', 'wat is waardevol' en 'wat willen we daarmee'. Het gebiedsprofiel is samen met gemeenten en andere gebiedspartners opgesteld. Gezamenlijk is bepaald wat karakteristiek is voor de streek en wat de (gewenste) ruimtelijke kwaliteit is. Met het formuleren van kwaliteitscriteria wordt de eerste stap gezet naar het maken van mooie, functionele en duurzame plannen.

Het gebiedsprofiel is een hulpmiddel om de kwaliteit van plannen en ontwikkelingen te stimuleren. Het is nadrukkelijk geen blauwdruk of ontwikkelingsplan. Er wordt niet bepaald waar welke functie mag komen; er staan dus geen contouren, bestemmingen of functies in. Elke ontwikkeling vraagt uiteindelijk om maatwerk.

1.1 Wat is een gebiedsprofiel?

Een gebiedsprofiel is een compacte kwaliteitsgids met een beschrijving van ruimtelijke elementen die van bovenregionaal belang zijn. De kwaliteitskaart is het kader voor dit gebiedsprofiel. De gebiedsprofielen geven vooral richting aan middelgrote ruimtelijke ingrepen en aanpassingen. Grote ruimtelijke opgaven (opgaven waarbij het bestaande landschap getransformeerd wordt naar een nieuw landschap) vragen om een apart kwaliteitsplan.

De werking van het gebiedsprofiel moet gezien worden in relatie tot de andere provinciale RO-instrumenten.
De 'set van instrumenten' is:
- structuurvisie: functiekaart en kwaliteitskaart (kader),
- verordening (kader):
    - SER-ladder voor duurzame verstedelijking,
    - verplichting beeldkwaliteitsparagraaf,
    - contouren
- en gebiedsprofielen (handreiking).

De functiekaart
De functiekaart in de structuurvisie geeft de gewenste ruimtelijke functies weer die zijn vastgelegd als ruimtelijk beleid tot 2020. Deze kaart beantwoordt de vraag: Wat komt waar? Op de functiekaart staan dus naast bestaande functies ook geplande ontwikkelingen.

De kwaliteitskaart
Terwijl de functiekaart stuurt op 'welke functie waar', stuurt de kwaliteitskaart op het 'waar en hoe', onder het motto; "als je iets doet, doe het dan goed". Met de kwaliteitskaart wordt beoogd dat alle ontwikkelingen positief bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving. Dit kan door bij te dragen aan een mooiere omgeving, verbetering van de gebruikswaarde en / of een hogere duurzaamheid.

De kwaliteitskaart beschrijft de huidige kenmerken en kwaliteiten van gebieden in tekst en kaartbeeld. Op de kaart staat daarom het landschap zoals dat er vandaag de dag bij ligt. ***Dit betekent dat op stapel staande ontwikkelingen die nog niet in uitvoering zijn, niet zijn meegenomen. (Wat nog niet gerealiseerd is, maakt nog geen deel uit van de karakteristiek van de plek).***
De ambities, behorend bij de kwaliteitskaart, geven aan of de provincie een bepaalde karakteristiek wil behouden, versterken en/ of vernieuwen. Deze ambities geven inzicht in hoe men bij ruimtelijke ingrepen rekening kan houden met typische kenmerken van de streek, de ontwikkelingsgeschiedenis, schaal, maat, functionaliteit, ruimtelijke opbouw, samenhang en verschijningsvorm van de directe omgeving en met de inpassing in de wijdere omgeving.

De gebiedsprofielen
De gebiedsprofielen zijn de schakel tussen de kwaliteitskaart van de structuurvisie (meer algemeen en op de schaal van de hele provincie) en de beeldkwaliteitsparagrafen van lokale overheden (gemeentelijke of nog kleinere

schaal). Het gebiedsprofiel is een uitwerking van de legenda-eenheden van de kwaliteitskaart. ***Het geeft een beschrijving en ambitie voor de kenmerken en kwaliteiten van een gebied, zoals we dat nu om ons heen waarnemen.***

Gemeenten hebben nog steeds een eigen verantwoordelijkheid op het lokale schaalniveau en kunnen - aanvullend aan de ambities uit het gebiedsprofiel - lokaal waardevolle plekken of kwaliteiten beschermen door een gemeentelijk kwaliteitskader. Andersom geldt, dat het gebiedsprofiel niets expliciet verbiedt of gebieden op slot zet.

1.2 Hoe werkt een gebiedsprofiel?

1 Gebiedsprofielen zijn zelfbindend voor de provincie.
Ze worden vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Voor de provincie dient het gebiedsprofiel als handleiding om de kwaliteit te stimuleren bij gebiedsprocessen en provinciale uitvoeringsprojecten.

2 De provincie gebruikt een gebiedsprofiel in gesprek met de gemeente.
- Het gebiedsprofiel wordt vooral ingezet aan de voorkant van planprocessen, daar waar een provinciaal belang een rol speelt. Het zal bij het vooroverleg op tafel komen om het gesprek aan te gaan over de kwalitatieve aspecten van een ontwikkeling.
- De kwaliteitskaart is het formele kader op basis waarvan de provincie een overlegreactie of een zienswijze kan indienen. Het gebiedsprofiel is hierbij - door een concretere invulling van de ambities uit de kwaliteitskaart - een toelichting met een gebiedsspecifieke uitwerking. Het biedt inzicht in de provinciale afwegingen die gemaakt kunnen worden.

3 Daarnaast is het een hulpmiddel voor gemeenten.
- Het gebiedsprofiel is een handreiking bij het opstellen van regionale en gemeentelijke structuurvisies, bij bestemmingsplannen en beeldkwaliteitsparagrafen in het bijzonder. Met het gebiedsprofiel in de hand wordt het opstellen van dergelijke plannen eenvoudiger.
- Als er geen gemeentelijke leidraad is voor ruimtelijke kwaliteit, kan de gemeente het gebiedsprofiel gebruiken om plannen van initiatiefnemers te beoordelen op hun bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit. Immers, initiatieven op de kleinste schaal kunnen effect hebben op het gehele kwaliteitsbeeld.

Hoe werkt dit in de praktijk voor gemeentelijke plannen of initiatieven van ondernemers?
Als in een overleg tussen gemeente en provincie een ontwikkeling (woonwijk, bedrijventerrein, groengebied, enzovoort) voorgelegd wordt, zijn op dit moment* vier verschillende scenario's mogelijk:

1. Staat een ontwikkeling op de **functiekaart** en **past het binnen de ambities van de kwaliteitskaart**, zoals die zijn beschreven voor de betreffende locatie, dan kan het plan ongewijzigd vastgesteld en uitgevoerd worden.
2. Staat een ontwikkeling **niet op de functiekaart** en **sluit het niet aan bij de ambities van de kwaliteitskaart**, dan zal de provincie niet akkoord gaan.
3. Staat een ontwikkeling **op de functiekaart**, maar **sluit het niet aan bij de ambities van de kwaliteitskaart**, zoals die zijn beschreven voor de betreffende locatie, dan zal de provincie adviseren om een beeldkwaliteitsparagraaf of –plan op te stellen. Hierin staat een toelichting, hoe het plan rekening houdt met of bijdraagt aan verbetering van de ruimtelijke kwaliteit aan de hand van een verwijzing naar de ambities van de kwaliteitskaart. Het gebiedsprofiel kan in dit geval helpen om een vertaalslag te maken van de globale provinciale ambities naar concrete ruimtelijke voorstellen.
4. Staat een ontwikkeling **niet op de functiekaart**, maar **past het wel binnen de ambities van de kwaliteitskaart**, doordat het een verbetering zou betekenen van de ruimtelijke kwaliteit van de betreffende locatie, dan adviseert de provincie om een verzoek tot ontheffing of actualisering van de PSV in te dienen. Dit kan aan de hand van een toelichting die verwijst naar de ambities van de kwaliteitskaart. Het gebiedsprofiel kan in dit geval helpen om een vertaling te maken van de ruimtelijke implicaties van het voorgestelde plan naar de provinciale kwaliteitsambities.

1.3 Leeswijzer

Het gebiedsprofiel begint met het verhaal van de streek. Dit verhaal dient als kennismaking met het gebied (geschiedenis en ligging in de ruimere context), de onderscheidende 'smaakmakende' karakteristieken en de ontwikkelingen die er spelen. Daarna worden ruimtelijke elementen per themakaart systematisch uitgewerkt en geïllustreerd. Het laatste hoofdstuk gaat in op de praktische toepassing van het gebiedsprofiel. Hierin staan ter inspiratie voorbeelden uitgewerkt.

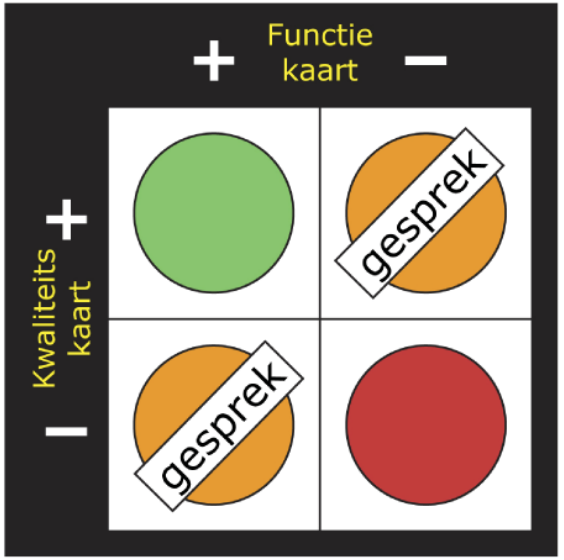

* Op dit moment werken we met een combinatie van functiekaart en kwaliteitskaart uit de Structuurvisie en de Verordening Ruimte als het formele kader, aangevuld met de gebiedsprofielen als handreiking. Om nog beter het ontwikkelen van ruimtelijke kwaliteit te bevorderen, is een verschuiving nodig van sturen op verboden en aantallen naar sturen op (kwaliteits) doelen.
In de komende periode wordt verkend hoe we het best dit doel kunnen bereiken en welke instrumenten we daarvoor nodig hebben. Vooralsnog blijft het bestaande instrumentarium (PSV, VR) gewoon geldig.

1 Het verhaal

In dit hoofdstuk krijgt u inzicht in de essenties van de ruimtelijke opbouw en de ruimtelijke kwaliteiten van de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Dit zowel voor de huidige karakteristiek, voor de (te verwachten) ontwikkelingen als voor de opgave en de ambities voor de toekomst. Dit hoofdstuk kunt u zien als een koepel die richtinggevend is voor de uitwerking van de legendaeenheden in hoofdstuk 2 en de cases in hoofdstuk 3.

Vijf sturende tijdlagen

Uitgaande van de huidige ruimtelijke kenmerken zijn er vijf periodes die bepalend zijn geweest voor de huidige verschijningsvorm van het gebied:

1. De ondergrond
2. De kamers
3. Het ingenieuze watersysteem
4. De linten
5. De stedenband tussen water, weg en spoor

Hierna volgt een korte toelichting op de verschillende tijdlagen inclusief een koppeling met de legenda-eenheden van de provinciale kwaliteitskaart.

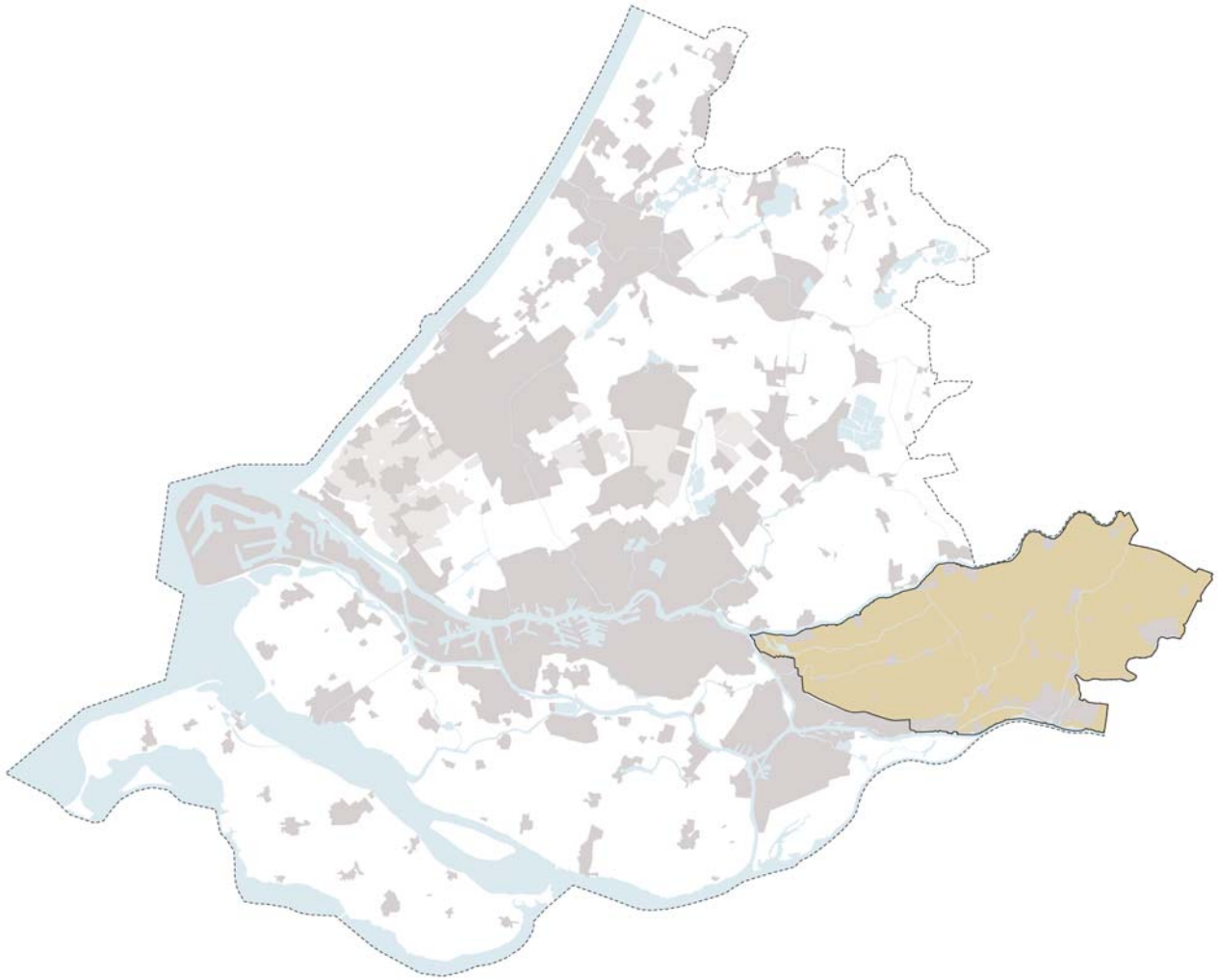

Alblasserwaard & Vijfheerenlanden

De ondergrond

De rivieren hebben duidelijk hun sporen achtergelaten in de regio. Met name in de Vijfheerenlanden is de oorspronkelijke invloed van de rivieren herkenbaar. Langs de rivierlopen liggen stroken land, oeverwallen, die in de loop van de eeuwen hoger zijn komen te liggen doordat ze bestonden uit zandig materiaal dat bij de ontwatering minder inklonk. De Merwede, de Lek en de Linge zijn de nu aanwezige rivieren. Daarnaast zijn er in het oosten oeverwallen te vinden op de plek van voormalige rivierlopen. De oeverwallen zijn te herkennen door het reliëf, de fruitboomgaarden en de bewoning waarvoor de hoge en droge stukken werden opgezocht. Het gebied loopt van oost naar west af. Dit gegeven verklaart de opeenvolging van oost naar west in de ondergrond van rivierklei naar veen en uiteindelijk zware klei. In het westen is bovenop de oorspronkelijke rivierondergrond een veencomplex ontstaan. Het aflopende maaiveldpeil bepaalt ook het hoofdpatroon van de ontwatering. De Giessen en de Alblas zijn veenstromen waarvan de hogere oevers de aanleiding vormden voor het ontstaan van bebouwingslinten. De overgang van de rivierklei naar het veen en de daaruit voortvloeiende verschillen in ruimtelijk beeld leiden tot de splitsing van de regio in de legenda-eenheden ‘waterrijk veenweide’ en ‘veenweide met rivier invloeden’.

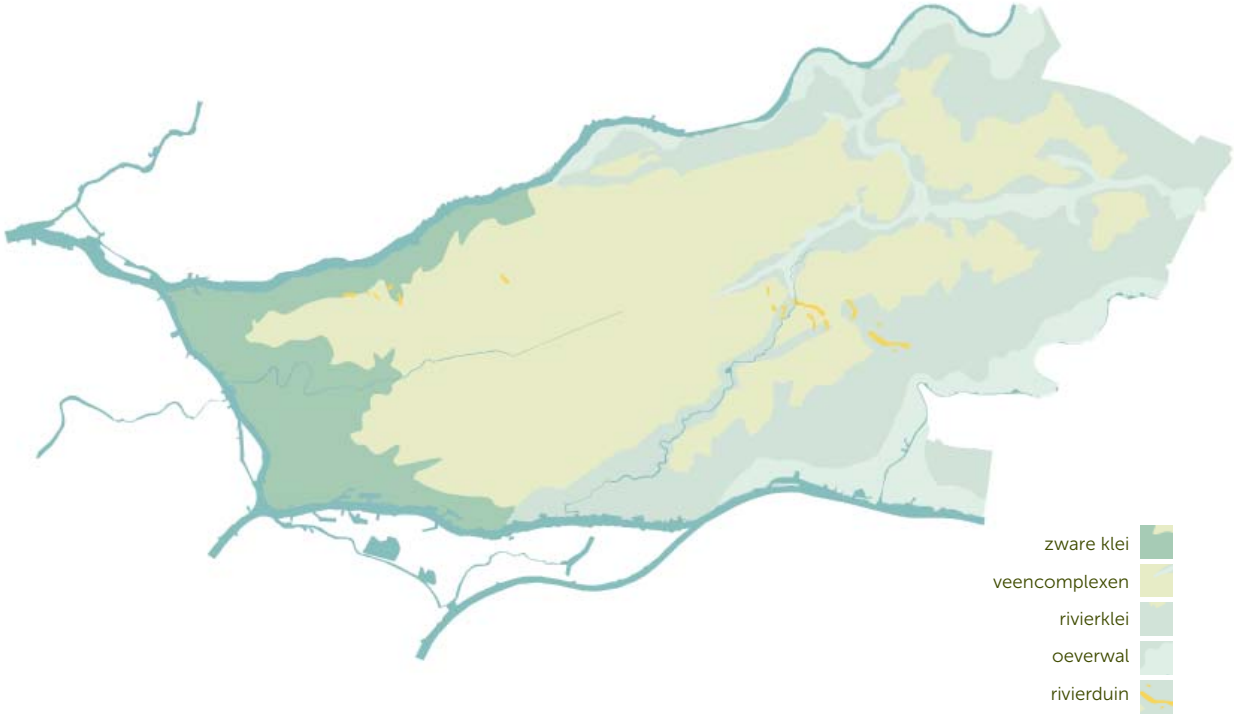

veenweide

veenweide met rivierinvloeden

uiterwaarden langs de Linge

De kamers

Het gebied is grotendeel planmatig ontgonnen. Vanuit de ontginningsbasis werd volgens een vaste maat naar achteren toe gewerkt. Het hele gebied kent een min of meer gelijke verkavelingswijze. Het zogenaamde cope-systeem bestaat uit langgerekte relatief smalle percelen. Door het dempen van sloten is de typische cope-maat, een kaveklbreedte van ongeveer 100 meter, veelal verdwenen.

Ter bescherming van de landerijen tegen het water uit de omgeving werden rondom elke ontginning lage kades aangelegd waardoor als het ware kamers ontstonden. De grenzen van de kamers zijn herkenbaar aan deze kades maar ook aan de wegen, beplantingen en linten die in de loop der jaren op de uiteenlopende kades zijn aangelegd. Door richtingveranderingen in de verkavelingen springt de grens tussen de kamers op verschillende plekken in het oog. Dit is het best zichtbaar in de Vijfheerenlanden. Om binnen zo'n kamer de afwatering goed te kunnen regelen zijn tussen- en achterweteringen gegraven.

Later zijn diverse elementen aan dit basispatroon van kamers toegevoegd zoals het ingenieuze watersysteem, de provinciale wegen en bij de ruilverkavelingen de boerderijlinten. In de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is de kamerstructuur ruimtelijke dominanter dan de verkaveling. Dit komt omdat de streek minder waterrijk is en vooral smallere kavelsloten kent dan andere veenweidegebieden.

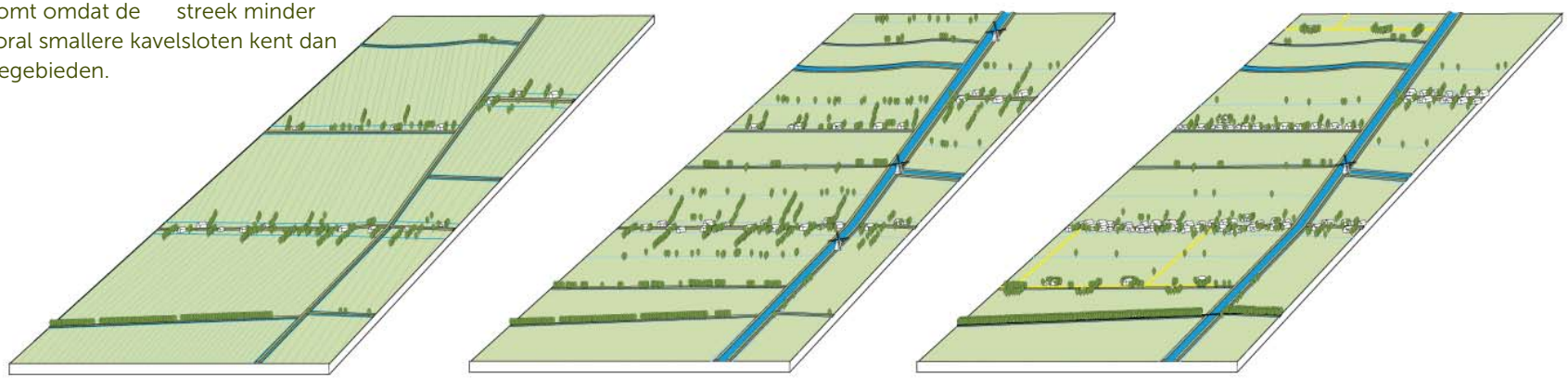

eerste ontginningen | na introductie ingenieus watersysteem | huidige situatie met provinciale wegen en boerderijlinten

Het ingenieuze watersysteem

Op een gegeven moment bleek de waterafvoer via de weteringen niet langer te voldoen. Er werd een systeem van boezems en vlieten aangelegd. Bij de aanleg van het watersysteem werd voor een deel gebruik gemaakt van bestaande riviertjes en veenstromen, voor een ander deel was een geheel nieuw stelsel van waterlopen nodig. Op deze manier ontstond een ingenieus, bovenlokaal stelsel met als hoogtepunt de Werelderfgoedsite Kinderdijk. Bij Kinderdijk ligt een vrij unieke dubbele boezem met twee kanalen naast elkaar. Naast Kinderdijk vinden we ook rond de Zouwe natte landen ofwel gronden die bij een overvloed aan water geïnundeerd kunnen worden. Langs het hele ingenieuze watersysteem zijn op de plekken waar het water overgepompt moest worden de voor Zuid-Holland kenmerkende molens gebouwd. Het ingenieuze watersysteem is vertaald in de legendaeenheid 'water als structuurdrager'. Kinderdijk en de molens zijn opgenomen bij de 'identiteitsdragers van Zuid-Holland'.

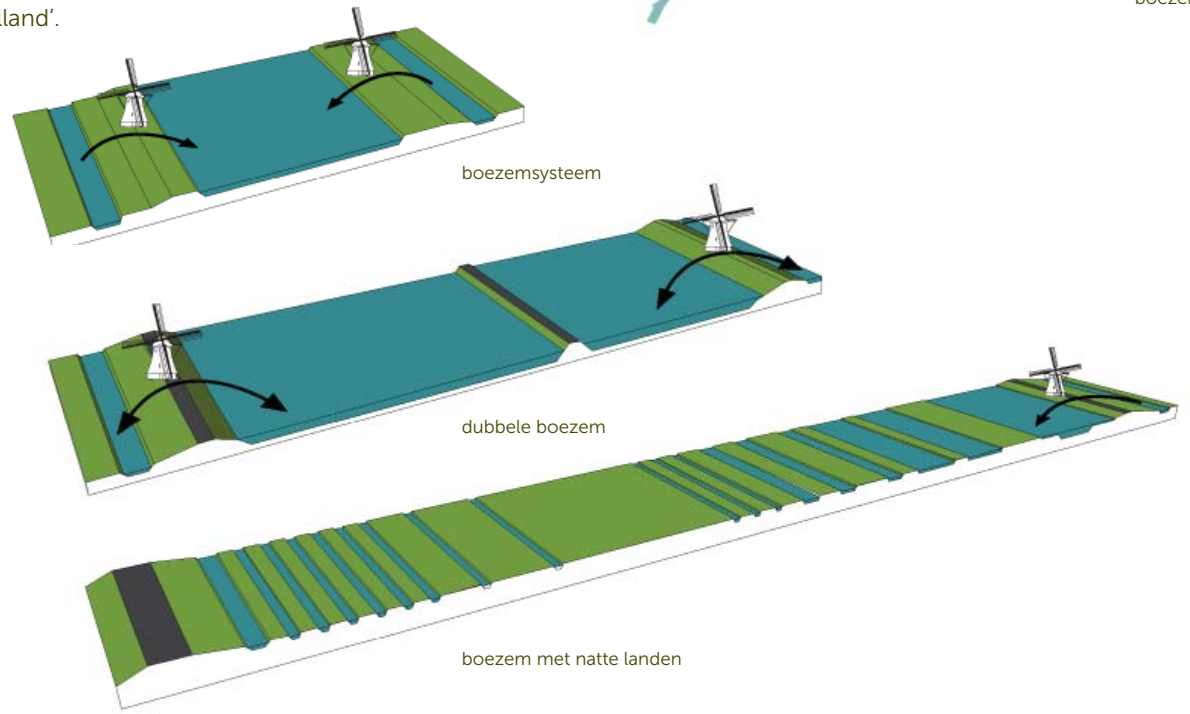

De linten

In het verder vooral open gebied zijn de linten ruimtelijk dominant. Alle linten zijn organisch gegroeid, kennen een afwisselende bebouwing en variëren in dichtheid en daarmee ook in doorzichten naar het achterland.
Langs de grote rivieren aan de rand van de regio maar ook bij Linge, de Diefdijk en de Zouweboezem zijn dijken aangelegd en bebouwingslinten ontstaan. Bij de Beneden Merwede en Boven Merwede en langs de Noord zijn deze dijklinten inmiddels in de stedenband opgenomen.
In het landelijk gebied van de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden vinden we bebouwingslinten langs de veenstromen en op de stroomruggen. De linten in de Alblasserwaard zijn veelal compact en begrensd door het water. Daarbij zijn er zowel enkele linten, met de bebouwing aan een zijde van het water, als dubbele linten, waarbij de bebouwing aan beide zijden van het water staat. In sommige linten is de bebouwing op het water georiënteerd terwijl op andere locaties de bebouwing juist met de rug naar het water staat. Met name de veenlinten van de Alblas en Giessen zijn ruimtelijk dominant. Ze kennen een sterke oost-west oriëntatie.
In de Vijfheerenlanden zijn de linten over het algemeen grilliger van beloop, ruimer van maat en lommerrijker. De 'rechte' linten van Hei- en Boeicop en Leerdam-Zijderveld vormen hierop een uitzondering.

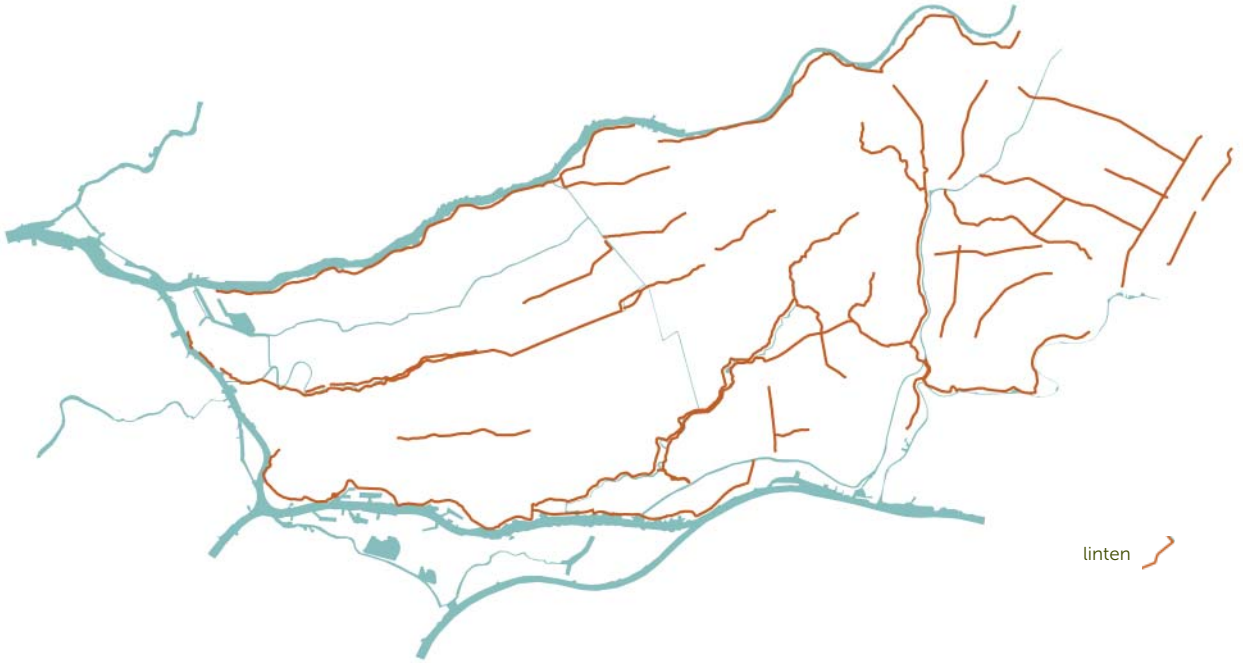

dijklint

dubbel veenlint, bebouwing georiënteerd op het water

veenlint met achterzijden naar het water

De stedenband tussen water, weg en spoor

De rivier heeft de basis gelegd voor het ontstaan van de stedenband. Langs de rivier zijn verschillende steden ontstaan en heeft zich op het water georiënteerde bedrijvigheid gevestigd. In de loop der jaren zijn de losse steden uitgegroeid tot een bijna aaneengesloten stedelijk gebied. Door de scheepswerven met bijbehorende industrie heeft het gebied een stoer en dynamisch karakter. Aan de noordzijde vormen de weg, het spoor en de Betuwelijn een vrij harde en ruimtelijk ook scherpe grens, met name in het westelijke deel. Het contact vanuit de steden met het aangrenzende veenweidegebied is beperkt tot een aantal routes. De overgangen over de Betuwelijn zijn als het ware balkons waarop je het veenweidegebied kan overzien. Vanaf de snelweg A15 is de rivier alleen nog bij een centraal in de stedenband gelegen panorama over de Merwede ervaarbaar.

De laatste jaren is het binnen de stedenband woekeren geweest met de beschikbare ruimte. Hierdoor staan de groene tussenruimten onder druk. Mede om die reden zijn de stad-land relaties van groot belang.

scheepswerven; een stoer karakter

groene tussenruimte in de stedenband

uitzicht vanaf de overgangen over de Betuwelijn

Ontwikkelingen

De dynamiek in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden staat onder invloed van mondiale trends in de samenleving. Binnen de context van de in Visie 2030 geformuleerde kernwaarden - bijzondere kwaliteit van cultuurlandschap en historische steden, grote sociale cohesie en innovatiekracht van het bedrijfsleven - en anticiperend op de trends, ambieert de regio een toekomst waarin ruimte geboden wordt aan nieuwe dynamiek. Dit is beschreven in het regioscenario “Open voor elkaar”.
De voor het Gebiedsprofiel belangrijkste uitgangspunten voor de ruimtelijke ontwikkelingen zijn:

- Concentratie van de grotere voorzieningen, de grotere bedrijvigheid en het zwaartepunt van de woningbouw in de stedelijke zone.
- In het middengebied het accent leggen op de agrarische sector, kleinschalige bedrijvigheid en recreatie en toerisme.

Op basis van de trends en Visie 2030 is ingeschat welke ruimtelijke effecten dit heeft voor het gebiedsprofiel.

- **Stedenband**: In dit gebied is de grootste concentratie aan woningbouw voorzien. Deels betreft dit het afronden van bestaande plannen. In het licht van de afnemende groei zal in het overleg tussen de provincie en de regio de behoefte voor de toekomst en het daarmee samenhangende ruimtebeslag nader worden uitgewerkt. Naast deze nieuwbouwopgave draait het in de toekomst om de herstructurering en het verbeteren van de kwaliteit in het bestaande stedelijk gebied inclusief het versterken van de relaties tussen stad-land en stad-rivier.

- **Landbouw**: De trends zijn verbreding en schaalvergroting. Beide trends kunnen leiden tot een behoefte aan grotere bouwkavels met meer bebouwing. Verder zullen er naar verwachting enkele nieuwe boerderijen verschijnen. Een grootschalige ruilverkaveling zal achterwege blijven waardoor de huidige ruimtelijke structuur nagenoeg stabiel is.

- **Linten**: Hierin zijn zeker veranderingen te verwachten in de vorm van sloop en herbouw op bestaande kavels. Ook herbestemming van bestaande panden ligt voor de hand. Het gebied kent hiervan al verschillende voorbeelden. Doordat tussen bestaande bebouwing nieuwbouw gepleegd wordt, verdichten de linten bovendien.

- **Dorpsuitbreidingen en ‘losse bedrijventerreinen**: Aan de dorpsranden doen zich continu ontwikkelingen voor. Hierbij gaat het niet alleen om nieuwe opgaven. Met name bij bedrijvigheid gaat het om uitbreidingen, herbestemming of een herstructurering.
In het kader van het Deltaprogramma worden momenteel scenario’s met kansrijke varianten gemaakt. Deze zijn nog niet concreet genoeg om er in dit gebiedsprofiel op in te kunnen spelen. De komende jaren zijn binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma dijk- en kadeversterkingen voorzien.

losse bedrijfslocatie in lint

uitbreiding agrarische bouwkavel

herbestemming in lint

stad-landrelatie; overgang Betuwelijn

Alblasserwaard

Vijfheerenlanden

Stedenband

Samenhangend ambitiebeeld; de drie gezichten

Onder invloed van het veen en de rivieren heeft de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden drie gezichten gekregen: de Alblasserwaard in het westen, de Vijfheerenlanden in het oosten en de stedenband in het zuiden. De Alblasserwaard is een agrarisch landschap met als structuurdragers de linten, de lijnen van het watersysteem en de kamers met verkavelingsblokken. Het gebied kent een sterke oost-west oriëntatie. Onder invloed van de rivier hebben de Vijfheerenlanden een afwijkend karakter. Naast enkele grote kamers bij de Diefdijk en Hei- en Boeicop hebben de linten onder invloed van de ondergrond een grilliger verloop en zijn de kamers onregelmatiger van karakter. Door de grienden, boomgaarden, lommerrijke linten en erven kennen de Vijfherenlanden bovendien een veel rijkere beplanting. Voor beide gebieden geldt dat ze minder waterrijk zijn in vergelijking met andere veenweidegebieden in Zuid-Holland. De kavelsloten zijn relatief smal en daardoor ook veel minder dominant in het landschapsbeeld. Onder invloed van de rivier, het spoor en de weg is een min of meer aaneengesloten stedenband ontstaan. De werven en aanverwante industrie zorgen voor een stoer en dynamisch uiterlijk. Aan de noordzijde van de stedenband is door de snelweg A15 en de Betuwelijn een harde grens ontstaan die maar op een beperkt aantal plaatsen gepasseerd kan worden.

Ambities

De acht belangrijkste ambities waar het gebiedsprofiel zich op richt zijn:

1. Het veiligstellen van de oost-west oriëntatie van de open ruimte in de Alblasserwaard.
2. Het veiligstellen en waar mogelijk versterken van het lommerrijke karakter van de Vijfheerenlanden als contrast met de Alblasserwaard.
3. Het behoud van de kamerstructuur, door het herkenbaar houden van de middeleeuwse polderkaden en de linten.
4. Het herkenbaar houden en versterken van de differentiatie tussen en binnen de linten.
5. Het herkenbaar houden en versterken van het hoofdwatersysteem.
6. Het ontwikkelen van kwalitatief hoogwaardige dorpsranden bij het bouwen aan de dorpskernen.
7. Het bij de stedenband middels aantrekkelijke routes naar het landelijk gebied kwalitatief versterken van de stad-landrelaties.
8. Het behouden en versterken van het contact met de rivier in de stedenband, met name bij herstructureringen en dijkverbeteringen.

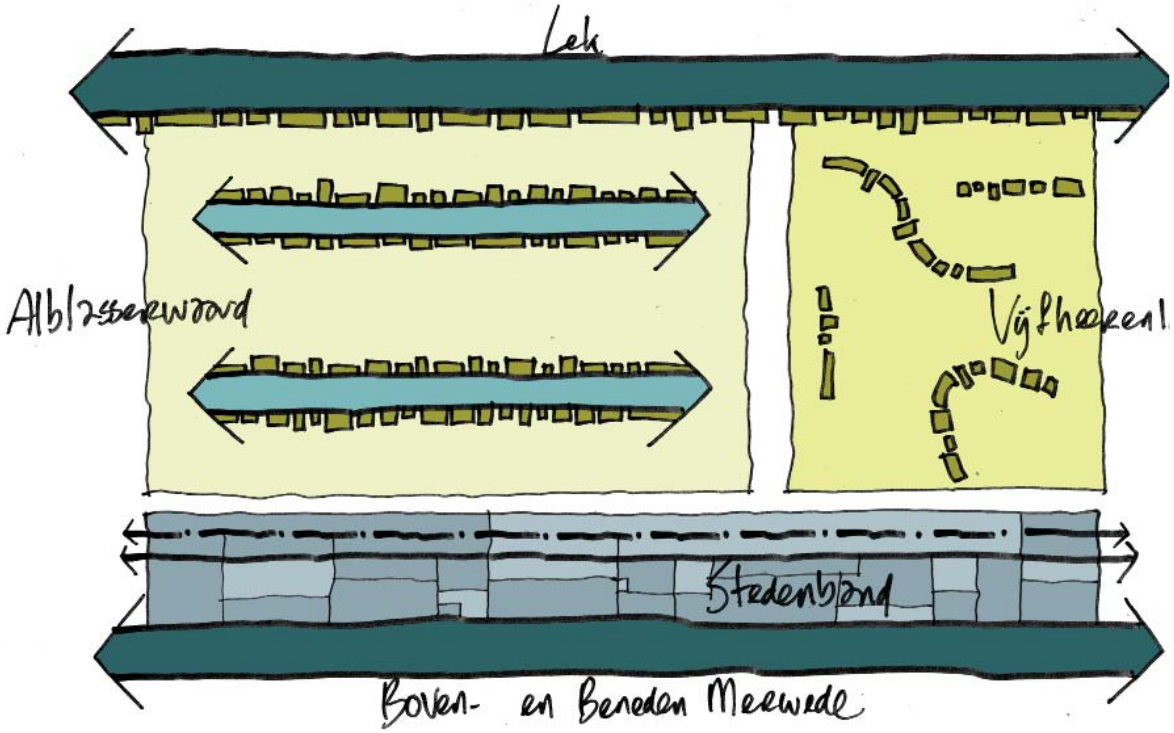

ambitiebeeld

2 Legenda-eenheden

Kenmerken, ontwikkelingen en ambities
In dit hoofdstuk worden de kaarten en legenda eenheden uit de Provinciale Kwaliteitskaart uitgewerkt voor de regio Alblasserwaard Vijfheerenlanden. Per kaart krijgt u beknopt inzicht in de kenmerken, de ontwikkelingen en de ambities. Daarbij worden de ambities die in de Provinciale Kwaliteitskaart zijn vastgesteld, aangevuld met regiospecifieke ambities.
De kenmerken, ontwikkelingen en ambities zijn kort en kernachtig geformuleerd. Er is hier niet gestreefd naar een complete en uitputtende beschrijving van deze zaken. Aanvullende en meer uitgebreide beschrijvngen zijn te vinden in de diverse deelstudies en landschapsontwikkelingsplannen die opgenomen zijn in het bronnenoverzicht.

Tijdlagen met kenmerken		Legendaeenheden
De ondergrond	• klei • veenstromen & riviertjes	Herkenbaar waterrijk veenweide • veenweide • veenweide met rivierinvloeden Linten blijven linten
De kamers	• kades • ontginningsbasis	Herkenbaar waterrijk veenweide
Het ingenieuze watersysteem	• boezems & vlieten • molens • Kinderdijk • Zouwe	Water als structuurdrager Identiteitsdragers
De linten	• linten	Linten blijven linten • veenlint • dijklint Kwaliteit van de stads- en dorpsrand
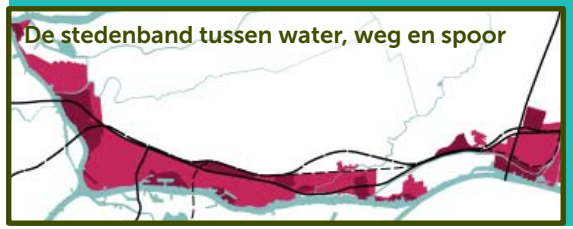 De stedenband tussen water, weg en spoor	• stad - landrelatie • snelwegpanorama (zicht op rivier) • (historische) scheepswerven • groene longen • rivierfront & historische kernen	Gevarieerd & verbindend vrijetijdslandschap Identiteitsdragers Weg door stad en land Kwaliteit in stads- en dorpsgebied Kwaliteit van de stads- en dorpsrand

de vijf tijdlagen zijn vertaald naar landschapselementen, die vervolgens voorkomen in de legenda eenheden

Herkenbaar waterrijk veenweide

Vanuit de tijdslagen in het verhaal is dit een belangrijke legenda eenheid, een basis die nagenoeg gebiedsdekkend voorkomt.

Kenmerken

De legenda-eenheid 'herkenbaar waterrijke veenweide' heeft in deze regio de volgende kenmerken:

- De perceelsloten van de cope-verkaveling zijn smal, waardoor de waterrijkdom relatief beperkt is. De weteringen zijn een beeldbepalend onderdeel binnen de kamers.
- De kamers zijn dominant ten opzichte van de kavelstructuur, ze vormen de belangrijkste ruimtelijke eenheden.
- Het is overwegend grasland.
- Het verschil in bodemopbouw is ruimtelijk herkenbaar aan de inrichting van het landschap
- De randen van de kamers liggen vaak verhoogd, bestaan uit linten en kades en zijn in aantal gevallen beplant.

Daarbij is er op basis van deze kenmerken sprake van twee hoofdgebieden:

1. De Alblasserwaard, met als kenmerken
   - Een duidelijke oost-west oriëntatie
   - Een regelmatige verkaveling
   - Een open gebied
2. De Vijfheerenlanden, met als kenmerken
   - Sterke draaiingen in de linten
   - Verschillende verkavelingsrichtingen in de kamers
   - Een lommerrijk karakter door boomgaarden, grienden en erfbeplanting
   - Besloten landschap

Ontwikkelingen

De dynamiek, die van invloed kan zijn op het ruimtelijke beeld van het waterrijke veenweide landschap, komt vooral voort vanuit de ontwikkeling van de landbouw. Ruimtelijk gezien lijkt de landbouwkundige schaalvergroting de volgende gevolgen te hebben:

- Vergroting van de bouwkavels van 1,5 naar 2 hectare als gevolg van de toename van bebouwing en mogelijke installaties zoals bijvoorbeeld biovergisting.
- Een aantal nieuwe boerderijlocaties. Deze twee punten hebben vooral gevolgen voor de linten.
- Aanpassingen in de kavelstructuur zullen nog steeds plaatsvinden, maar geen grootschalige ruilverkavelingen.
- Nauwelijks aanpassingen aan het watersysteem. Dit is technisch bijna niet mogelijk en tevens vanwege (versnelde) bodemdaling ongewenst.
- Wijzigingen in de beplanting langs wegen en waterlopen waar in de komende jaren bewuste keuzes gemaakt moeten worden voor wel of geen herplant danwel nieuwe aanplant.

In het algemeen kan gesteld worden dat er bij de ruimtelijke ontwikkeling in het veenweide landschap vooral sprake is van kleine veranderingen waarop het moeilijk sturen is.

Ambities Kwaliteitskaart

Vanuit de Provinciale Kwaliteitskaart gelden de volgende algemene ambities voor het waterrijke veenweidegebied:

- Behoud van het veenlandschap door het afremmen van bodemdaling.
- Behoud van het contrast tussen de meer verdichte hooggelegen boezems, linten en het uitgestrekte, ingeklonken veen.
- Bewaren van diversiteit aan verkavelingspatronen, waarbij lengtesloten als beeldbepalend worden beschouwd.
- Nieuwe agrarische bedrijven liggen aan boerenervenlinten en vormen visuele eilanden in het veenweidelandschap door stevige, passende beplanting en een ligging op ruime afstand van elkaar.
- Behoud van de veenstroom, de dijk en de kade als herkenbare landschappelijke structuurdragers van het veen(weide)landschap en als begrenzing van de poldereenheden.
- Het gebruik is zoveel mogelijk gericht op behoud van de karakteristieken (maat van de poldereenheden, verkavelingspatroon, beplanting, kades en dijken, de zichtbaarheid van water in de vorm van sloten, weteringen en boezems).
- Ontwikkelingen zijn gericht op een duurzaam gebruik en eigenaarschap van het veen(weide) gebied. Het maken van nieuwe (agrarische) natuurlandschappen met een (extensieve) recreatieve functie zijn een mogelijkheid.

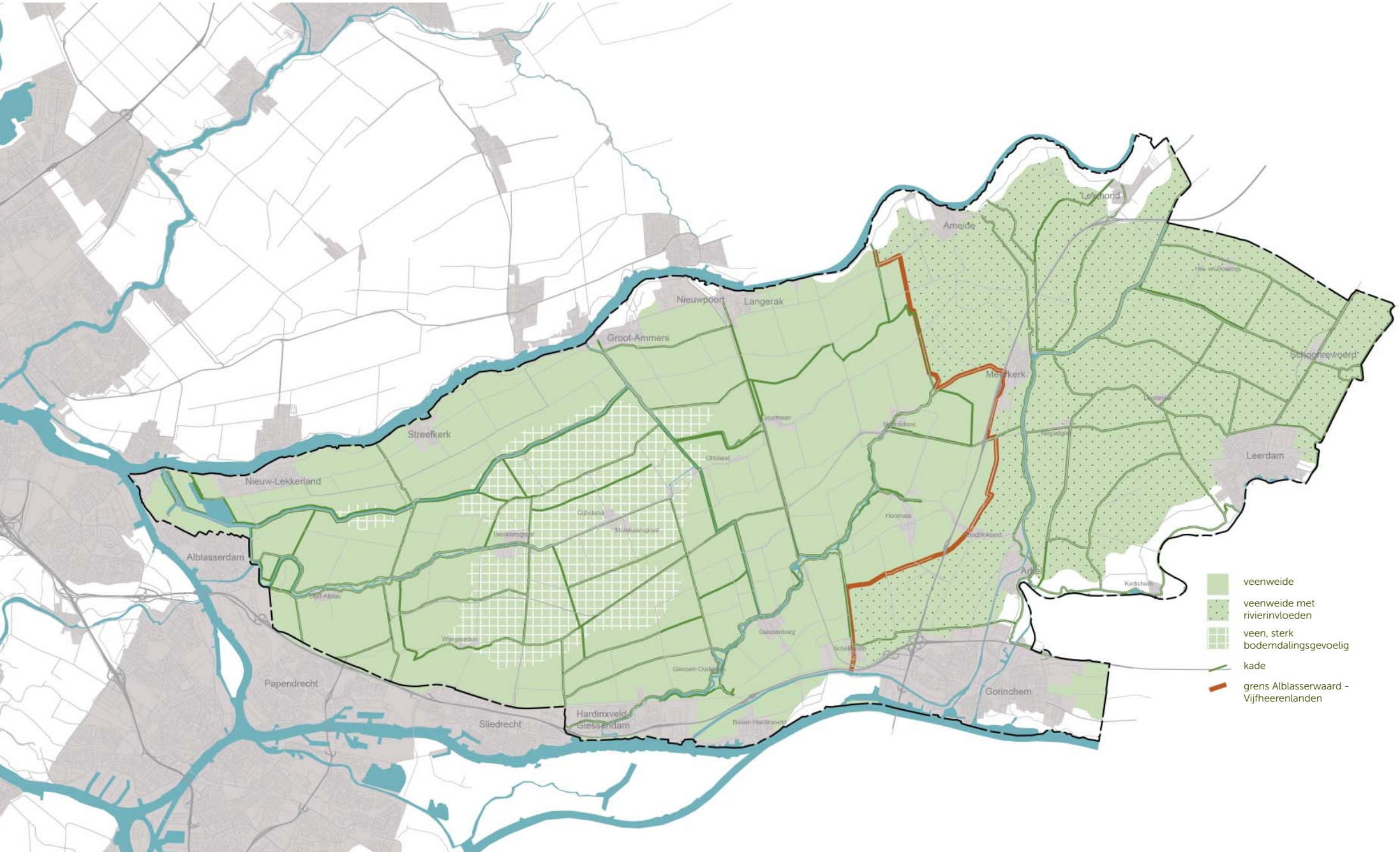

LEGENDA EENHEDEN

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn daar vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities aan toe te voegen:

1. Het scherp houden van de verschillen tussen de Alblasserwaard en de Vijheerenlanden

- Het behouden en versterken van de beplanting in Vijfheerenlanden in vorm van grienden, boomgaarden en lommerrijke linten en erven.
- Het behouden en bij nieuwe ontwikkelingen versterken in de Alblasserwaard van de openheid, de oost-west oriëntatie en de daaruit voort komende vergezichten.
- Het open grasland in de Alblasserwaard is de drager van het gebied zowel in beeld als in gebruik.

2. De 'kamers' of ontginningsblokken herkenbaar houden als ruimtelijke eenheden

- Het scherp houden van grenzen en overgangen en dan met name bij veranderingen in de verkavelingsrichting.
- De randen als herkenbare lijnen behandelen met hun specifieke verschillen en overeenkomsten.
- De kamers als ruimtelijke eenheid benaderen bij nieuwe ontwikkelingen.
- Autonome, nieuwe lijnen los en ondergeschikt houden aan de begrenzingen van de kamers en oost-west oriëntatie.

Sturing

De bovenstaande punten zijn een bovenlokale verantwoordelijkheid waarbij de gemeenten de belangrijkste taak hebben om dit te borgen.

Vijfheerenlanden lommerrijker beeld

oost-west richting in de Alblasserwaard open

herkenbare rand van de kamer; beplante zijkade

herkenbare rand van kamer; hoogteverschillen

lint aan de horizon als herkenbare rand van kamer

< nieuwe ontwikkelingen in de linten, alleen in oost-west richting

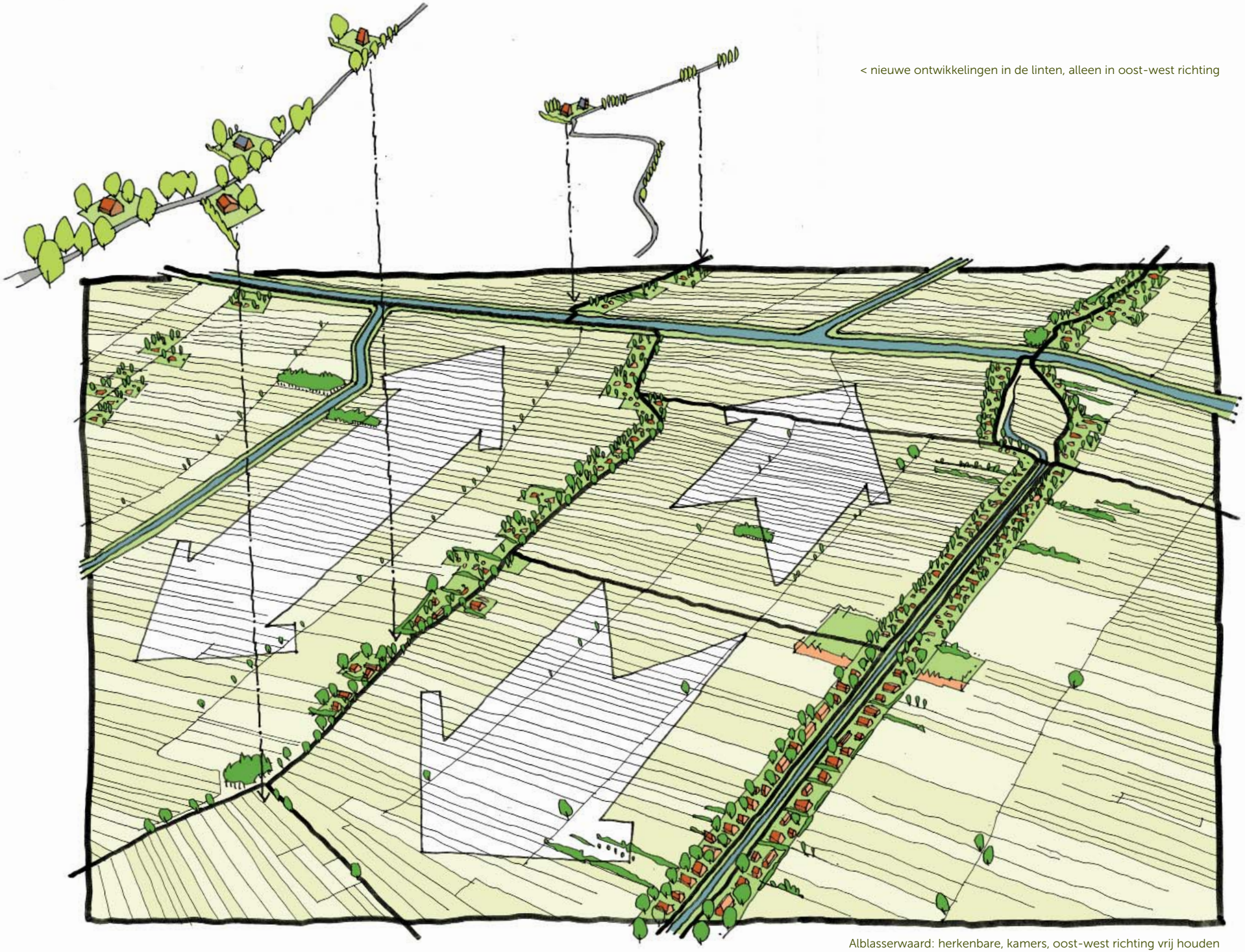

Alblasserwaard: herkenbare, kamers, oost-west richting vrij houden

< ontwikkelingen aan de linten, maak hoekverdraaiingen in kavelrichting zichtbaar middels beplanting

Vijfheerenlanden: herkenbare kamers, sterke draaiingen, lommerrijke linten

Onderscheidend rivierengebied

Deze legenda-eenheid is grotendeels verwerkt in de legenda-eenheid 'veenweide met rivierinvloed'. Bij de rivierdijken heeft de kaart overlap met 'water als structuurdrager'.

Kenmerken

De legenda-eenheid van het 'onderscheidend rivierengebied' heeft in deze regio de volgende kenmerken:

- De dijken zijn zeer divers in verschijningsvorm, mede door de verbeteringen en verzwaringen die zijn uitgevoerd.
- De dynamiek van het water op de buitendijkse. gronden, in eb en vloed maar ook door de seizoenen.
- Het stoere karakter van de 'werkrivier' De Merwede waarlangs scheepswerven, bedrijvigheid en wonen hand in hand gaan.
- Het zicht op zowel het rivierenlandschap als het veenweidegebied vanaf de dijken langs de Lek.
- Een bochtige en lommerrijke Linge.

Ontwikkelingen

Versterking ten behoeve van de waterveiligheid geeft de dijken een bijna voortdurende dynamiek. Eerder zijn diverse dijken aangepakt. Momenteel loopt er een programma langs de Lek en Merwede. In het kader van het Deltaprogramma worden scenario's met kansrijke varianten ontwikkeld.

Ambitie Kwaliteitskaart

De algemene ambities van de Kwaliteitskaart zijn uitgesplitst naar de onderdelen van de riviergronden:

Kom en oeverwalgebied

- Ontwikkelingen dragen bij aan het versterken van het contrast tussen verdichte, multifunctionele oeverwallen en stroomruggen en open kompolders, veenweiden.
- Ontwikkelingen dragen bij aan de versterking van de visuele relatie tussen de rivier en het achterliggend landschap met de typerende strokenverkaveling.

Rivierdijken

- Nieuwe ontwikkelingen dragen bij aan behoud van de rivierdijk als herkenbare landschappelijke structuurdrager van het rivierengebied.
- Versterken van het doorgaande profiel van de dijk. Dit draagt bij aan het herkenbaar houden en begrijpbaar houden van de dijk. Het ritme langs de dijk met diverse vormen van bebouwing, afritten geeft houvast voor het plaatsen en vormgeven van nieuwe ontwikkelingen. Hetzelfde geldt voor het dwarsprofiel van de dijk inclusief d eplaats van de bebouwing daarin.
- Behoud van de doorzichten vanaf de dijk op het achterliggende veenweidelandschap.
- Nieuwe ontwikkelingen op of tegen de dijk krijgen een voorkant aan de dijk.
- Behoud of herstel van openbaarheid van oevers.
- Waar mogelijk koppelen van recreatieve routes aan het water, de dijk.

Uiterwaarden

- Het versterken van het natuurlijk landschap met ruimte voor dynamische natuurlijke processen en wisselende waterstanden zijn uitgangspunt bij ontwikkelingen in het buitendijkse gebied.
- Versterken van het contrast tussen het binnendijkse en buitendijkse gebied.

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn daar vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities aan toe te voegen:

- Zicht vanaf de rivier op karakteristieke elementen als bijvoorbeeld de molens en boezems van de Kinderdijk en de werven behouden en waar mogelijk de aantrekkelijkheid vergroten.
- Langs de Lek, Merwede en de Noord inzetten op het behouden en beleefbaar maken van alles wat met de getijdenwerking samenhangt.
- Behouden van karakteristieke elementen van de scheepsbouw langs de Merwede en de Noord.

Sturing

Bovengenoemde ambities zijn vooral een ruimtelijk vraagstuk en daarmee primair de verantwoordelijkheid van de gemeente en Waterschap.

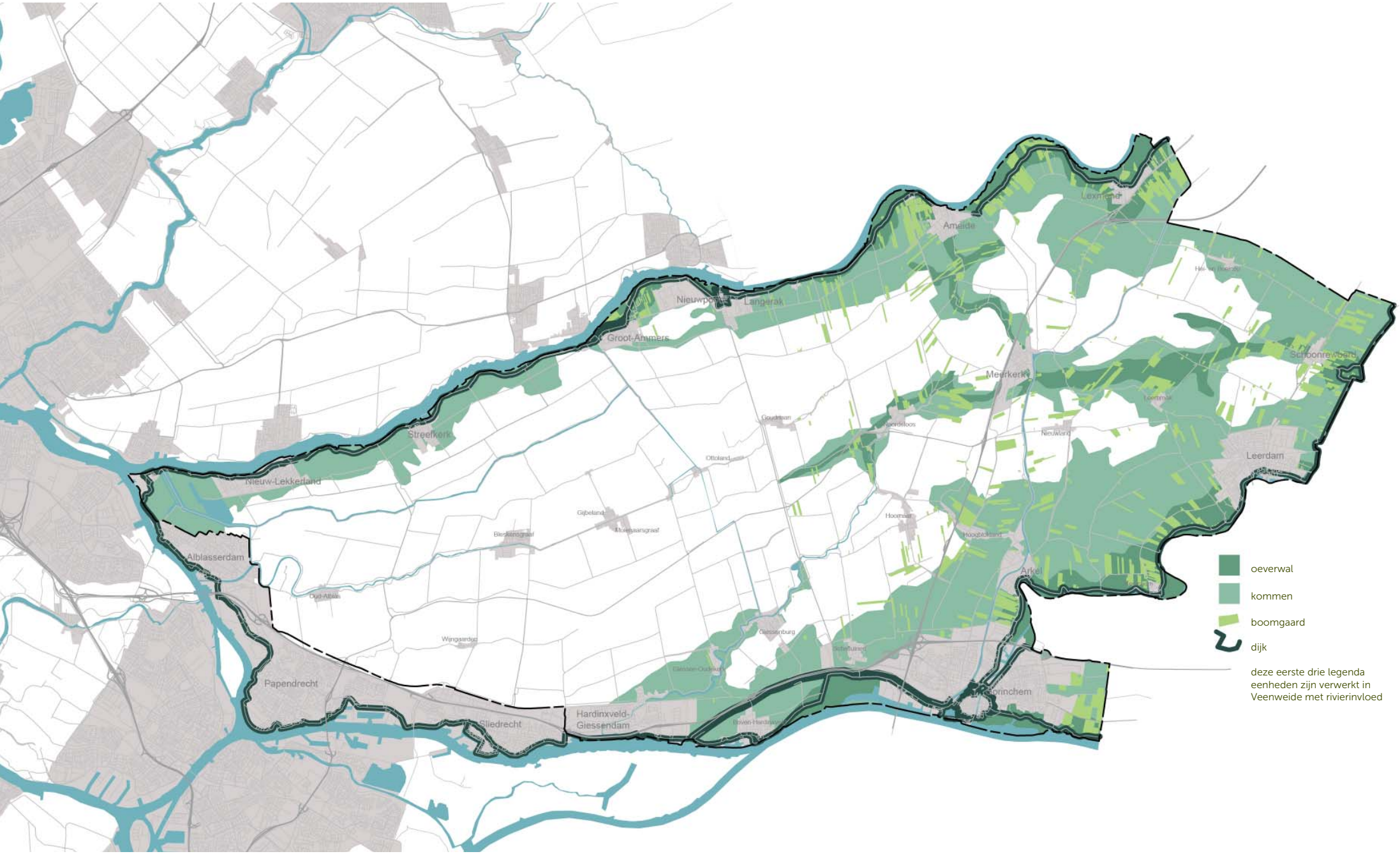
Amelde
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Streefkerk
Nieuw-Lekkerland
Alblasserdam
Papendrecht
Sliedrecht
Hardinxveld-
Giessendam
Meerkerk
Leerdam
Arkel
oeverwal
kommen
boomgaard
dijk
deze eerste drie legenda
eenheden zijn verwerkt in
Veenweide met rivierinvloed

Weg door stad en land

De positie van de wegen speelt een belangrijke rol bij de uitwerking. Hier ligt een relatie met de kamers uit ‘herkenbaar waterrijke veenweide’.

Kenmerken

De legenda-eenheid ‘weg door stad en land’ heeft in deze regio de volgende kenmerken:

Snelwegen

• De A15 ligt merendeels tussen geluidschermen in het stedelijk gebied. Op een tweetal plekken heeft de A15 een ruimere jas: tussen Hardinxveld-Giessendam en Gorinchem en aan de Merwede. Ten oosten van Gorinchem duikt de A15 het landschap in.
• De A27 doorsnijdt het veenweidelandschap in noord-zuid richting en heeft aan weerszijden ruime zichten.

N-wegen

• De N214, de N216 en de N484 vallen samen met een kamerscheiding en zijn beplant.
• De N479-480-481 lopen middendoor de kamers en zijn onbeplant.
• De nieuwe rondweg om Schoonrewoerd ligt op kleine afstand van de dorpsrand.

Ontwikkelingen

In de regio dienen zich voor de bovenlokale wegen de volgende ontwikkelingen aan:
• Een verbreding van de A27 van 2x2 naar 2x3
• De verwachting is dat de beplanting van de N-wegen in de komende jaren aan verandering onderhevig is.

Ambitie Kwaliteitskaart

De algemene ambities van de Kwaliteitskaart zijn uitgesplitst naar de uiteenlopende wegcategoriën:

Snelwegen

• Snelwegen maken daar waar de weg het stedelijk gebied doorkruist integraal onderdeel uit van de stad. Nieuwe ontwikkelingen langs de weg dragen bij aan een afwisselende, herkenbare en functionele stedelijke rand langs de snelweg. Ontwikkelingen zorgen voor een voorkant naar de weg toe.
• Daar waar de snelweg tegelijkertijd de rand van een stad vormt, is er extra aandacht voor de kwaliteit van de stadsrand, waaronder doorgaande verbindingen tussen stad en ommeland.
• Buiten het stedelijk gebied doorsnijdt de snelweg het landschap zonder functionele, logistieke interactie met dit landschap.
• Een visuele relatie tussen weg en omgeving is gewenst. Vanaf de snelweg zijn de omringende landschappen en kruisingen met landschappelijke hoofdstructuren beleefbaar.
• Ontwikkelingen aan de snelweg zijn altijd integrale gebiedsopgaven. Daarbij wordt specifieke aandacht gevraagd voor:
1. Verknoping met andere manieren van vervoer en het onderliggend wegennet.
2. Verminderen van de barrièrewerking van wegen voor doorgaande recreatieve verbindingen.
3. Doorgaande ecologische verbindingen.

N-wegen

• Nieuwe infrastructuur wordt aangelegd als een logische verbinding van A naar B die ook na langere tijd nog begrijpbaar is.
• Bij nieuwe infrastructuur beweegt de weg waar mogelijk mee met de hoofdrichting van het landschap.
• Nieuwe of aan te passen infrastructuur wordt altijd beschouwd als een integrale gebiedsopgave inclusief inpassingsvraagstukken. Onder inpassing wordt naast de ligging in het landschap ook verstaan: omgaan met doorlopende landschappelijke structuren, logische oplossingen voor doorgaande recreatieve verbindingen en behoud van de gebruikswaarde van het omliggende gebied.
• Waar N-wegen landschappelijke hoofdstructuren kruisen, bijvoorbeeld vaarten, dient de landschappelijke lijn als afzonderlijke structuur zichtbaar en herkenbaar te blijven. Bijvoorbeeld door de aanleg van een brug. Deze

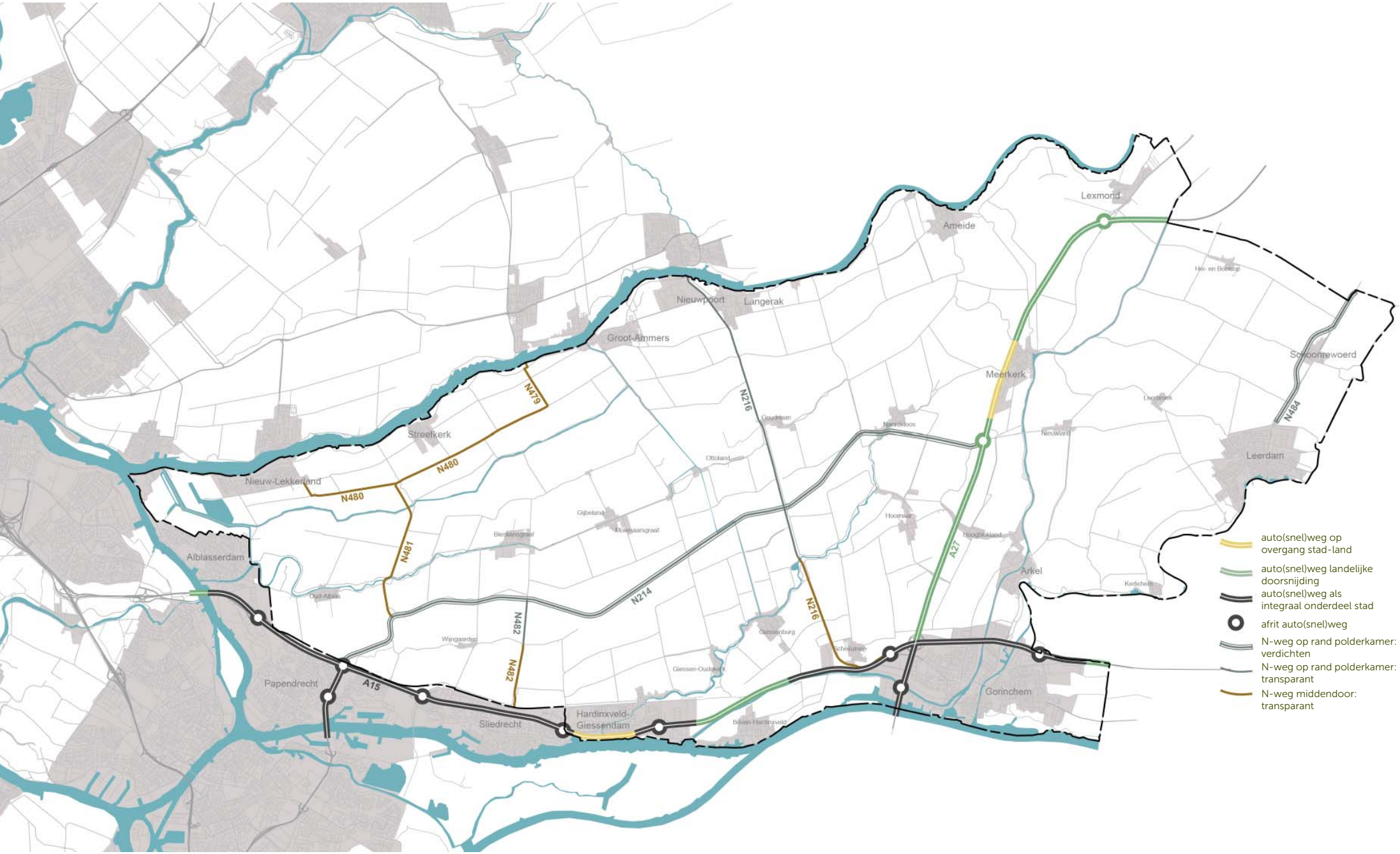
Lexmond
Ameide
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Streefkerk
Nieuw-Lekkerland
Meerkerk
Leerdam
Schoonrewoerd
Alblasserdam
Papendrecht
Sliedrecht
Hardinxveld-Giessendam
Arkel
Gorinchem
N479
N480
N481
N482
N214
N216
A15
A27
N484
auto(snel)weg op overgang stad-land
auto(snel)weg landelijke doorsnijding
auto(snel)weg als integraal onderdeel stad
afrit auto(snel)weg
N-weg op rand polderkamer: verdichten
N-weg op rand polderkamer: transparant
N-weg middendoor: transparant

'contactpunten' worden met zorg ontworpen en komen terug in de beeldkwaliteitsparagraaf.

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities aan toe te voegen:

Snelwegen

• Het tracé van de A27 vormt een eigen, autonome lijn dwars door de ontginningskamers. Hier dient een zo open mogelijk wegbeeld te worden nagestreefd. Dit betekent het gebruik van zo min mogelijk schermen, geleiderails aan de buitenzijde van de weg en het achterwege laten van wegbeplanting. Verdere verdichting langs de A27 door het toevoegen van bebouwing is niet gewenst.
• De nog aanwezige snelwegpanorama's vanaf de A15 op het veenweidegebied en het rivierenlandschap worden gekoesterd.
• Het snelwegpanorama op de Merwede vanaf de A15 ten zuiden van Hardinxveld-Giessendam wordt als een uniek moment van de A15 in de stedenband beschouwd en dient open te blijven.

N-wegen

• Als de provinciale wegen dwars op de oost-west oriëntatie van de Alblasserwaard liggen is openheid in het wegbeeld het devies.
• Waar de provinciale wegen samenvallen met de aanwezige polderscheiding is wegbeplanting mogelijk en kan de bestaande beplanting eventueel worden versterkt. Daarbij wordt continuïteit in het karakter van de randen van ontginningskamers en dus een eenduidig en doorgaand profiel nagestreefd.
• Waar deze wegen middenin de ontginningskamers liggen is een open wegbeeld passend.

Sturing

Deze ambities zijn primair een taak van de provincie, ook bij de afstemming met Rijkswaterstaat.

weg op een kamergrens (N214): verdicht

weg middendoor de kamers (N480): onbeplant

weg middendoor de kamers (landelijke doorsnijding A27): poldereenheden dominant, lijn ondergeschikt aan landschap, bij verbreding A27 open wegbeeld handhaven met zichten naar het landschap

Doorsnijdend spoor, verdichte stationsomgeving

Belangrijk onderdeel van deze kaart is de Betuwelijn die een scherpe grens vormt. Zie hiervoor ook de ‘kwaliteit van de stadsrand’ en het ‘verbindend vrijetijdslandschap’. De kaart richt zich ook op de verdere ontwikkeling en inrichting van de steden.

Kenmerken

De legenda-eenheid van het ‘doorsnijdend spoor en verdichte stationsomgeving’ heeft in deze regio de volgende kenmerken:

- De Betuwelijn is dominant aanwezig als ruimtelijke grens en als barrière tussen de stedenband en het veenweidegebied.
- Op twee plekken is het landelijk gebied vanuit de trein goed beleefbaar.

Ontwikkelingen

Met betrekking tot het spoor worden in deze regio geen ontwikkelingen voorzien.

Ambitie Kwaliteitskaart

De Kwaliteitskaart geeft de volgende algemene ambities voor het spoor en de stationsomgevingen:

- Voor het stedelijk gebied gelden speciale inpassingseisen. De stationsomgeving is een integraal onderdeel van de stad.
- Er ontstaan stationsgebieden met een aantrekkelijke kwaliteit die passend is bij de aard en omvang van het station, de stedelijke omgeving en haar ligging in het netwerk. De stationsgebieden accentueren de verschillen tussen hoogstedelijke kwaliteit en de luwe gebieden.
- Specifieke aandacht voor de visuele relatie tussen het spoor en de landschappelijke omgeving geldt in de openbaar vervoerpanorama’s. Hier ervaart men vanuit de trein de kwaliteiten van Zuid-Holland. Het behouden van het zicht op het omringende landschap houdt in: behoud van de openheid en respect voor bestaande kwaliteiten binnen het panorama.

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn daar vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities aan toe te voegen:

- De Betuwelijn vormt nu een heldere ruimtelijke grens. Problemen daarbij zijn de barriérewerking en het dominante ruimtelijke beeld van de lijn vanuit het aangrenzende open gebied. De barriërewerking kan nu alleen worden aangepakt door in te zetten op vindbare en logische routes naar de onderdoorgangen en spoorovergangen. Een aantrekkelijke en hoogwaardige vormgeving van de onderdoorgangen en een minder hard beeld van de betonnen geluidsschermen vanuit het open gebied naar de Betuwelijn dragen bij aan een betere beeldvorming van dit spoor.
- Tussen Arkel en Leerdam moeten het panorama en de zichten vanuit de trein op het open veenweidelandschap behouden blijven.

Sturing

Het openbaar vervoerspanorama is primair een opgave voor de Provincie in samenwerking met de gemeente.

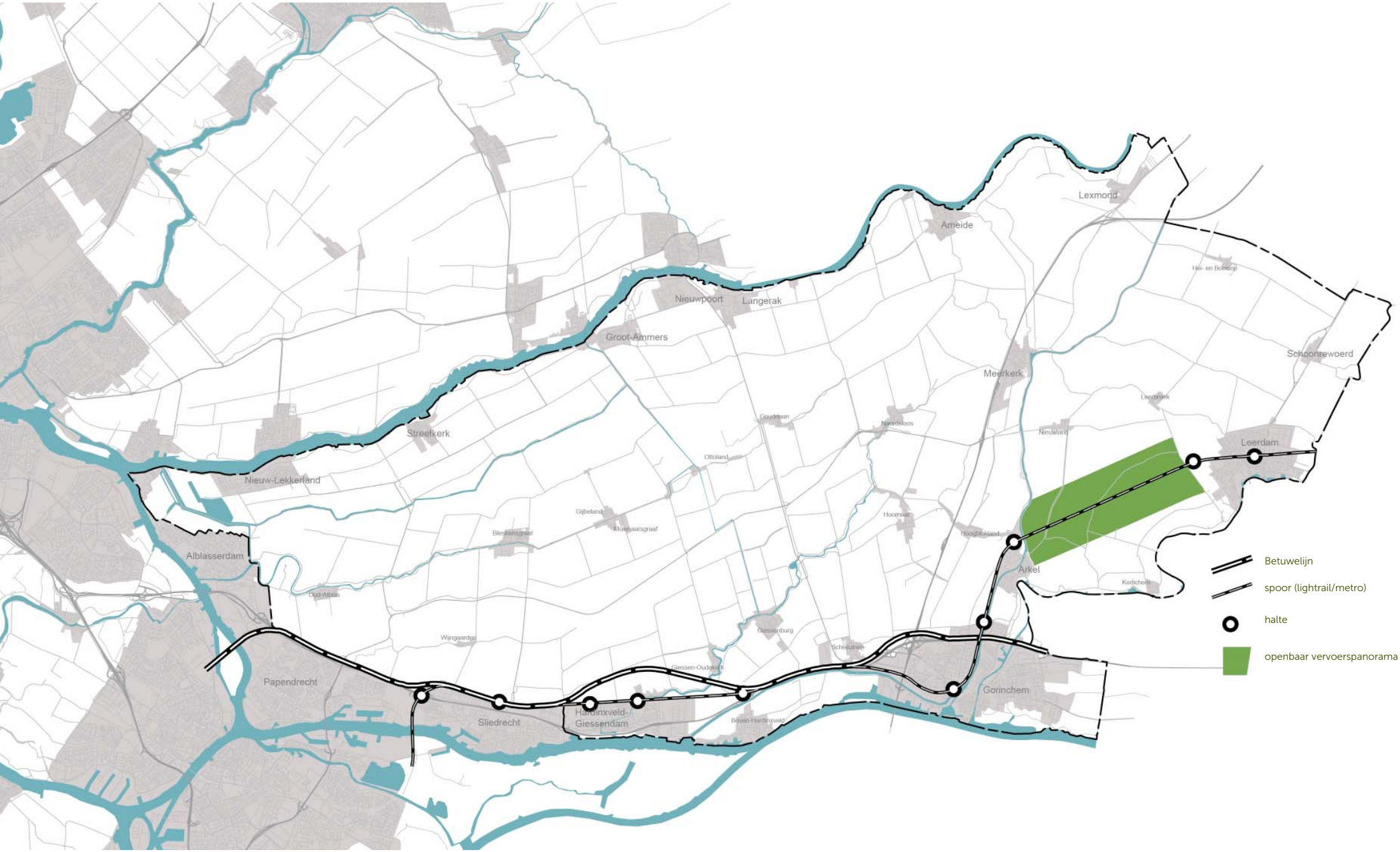
Lexmond
Ameide
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Meerkerk
Schoonrewoerd
Streefkerk
Nieuw-Lekkerland
Leerdam
Arkel
Alblasserdam
Papendrecht
Sliedrecht
Gorinchem
Betuwelijn
spoor (lightrail/metro)
halte
openbaar vervoerspanorama

Water als structuurdrager

Vanuit de tijdslagen in het verhaal is dit een belangrijke legenda-eenheid. Het ingenieuze watersysteem, dat is gevormd door bovenlokale structuren, wordt hieronder gevat. De diverse weteringen zijn onderdeel van legenda-eenheid 'waterrijk veenweide'.

Kenmerken

De legenda-eenheid 'water als structuurdrager' heeft in de regio de volgende kenmerken:

Ingenieus watersysteem

- Het kent hoofdzakelijk een oost-west oriëntatie.
- het bestaat uit een stelsel van weteringen, boezems en vlieten.
- De brede boezems liggen verhoogd in het landschap.
- Aan het stelsel zit een ensemble gekoppeld van molens, gemalen en stuwen.
- De kroonjuweel van dit stelsel is het Werelderfgoed Kinderdijk.
- De kruisende structuren van wegen en linten bieden middels bruggen en overgangen zicht op het systeem.

Rivieren

- Het gebied stroomt af van oost naar west.
- De Lek en de Linge hebben relatief smalle uiterwaarden.
- De uiterwaarden van de Noord en de Merwede zijn vrijwel volledig bebouwd, met uitzondering van de Dordtse Avelingen.
- Er is invloed van het getij in Lek, Noord en Merwede.
- Op verschillende plekken belemmeren de verzwaarde dijken het zicht op de rivier.

Merwedekanaal

- Het kanaal heeft een noord-zuid oriëntatie.
- Tot aan Meerkerk is het herkenbaar door het dijklint terwijll het noordelijke deel wordt geaccentueerd door bomen.

Ontwikkelingen

Er is altijd dynamiek aanwezig in het Nederlandse watersysteem, zowel door de voortdurende aanscherping van de eisen ten behoeve van de veiligheid als door andere doelstellingen. In deze regio is het op sterkte brengen van dijken en kades een grote opgave. Daarnaast valt op dat rond de kruisende structuren vaak verrommeling optreedt.

Ambitie Kwaliteitskaart

De Kwaliteitskaart geeft de volgende algemene ambities voor het water als structuurdrager:

- Een beleefbaar waterstelsel als dragende structuur van Zuid-Holland. Het verbeteren van de zichtbaarheid, toegankelijkheid en uitstraling van het water.
- Waar mogelijk wordt gezocht naar vereenvoudiging van het waterbeheer en gewerkt aan een klimaatbestendige en robuuste inrichting van het watersysteem.
- De provinciale en historische vaarwegen krijgen de uitstraling van regionale landschappelijke dragers. Dit geschiedt door eenheid in de inrichting van de oevers en begeleidende beplanting aan te brengen asl ook door de vormgeving van kruisende infrastructuur. Er is aandacht voor zicht op en vanaf het water.
- Als ontwikkelingen plaatsvinden aan kanalen en vaarten buiten het stedelijk gebied, dan dragen deze bij aan de versterking van hun rustige en voorname karakter, behoud en versterking van erfgoed als identiteitsdragers en waar nodig herstel van de continuïteit. Dit geldt ook voor het aangrenzende landschap.
- Als ontwikkelingen plaatsvinden langs de rivier dan krijgen deze een voorkant naar de rivier en dragen deze bij aan behoud of versterking van het eigen karakter van de rivier.
- De oevers van rivieren, vaarten, kanalen en plassen zijn waar mogelijk openbaar toegankelijk. Om oevers en water toegankelijk en beleefbaar te houden is er geen ruimte voor verdere verdichting dan wel privatisering van de oevers die direct aan het water grenzen.
- Het bewaken en herstellen van de continuïteit van landschappelijke structuurdragers als veenstromen, kanalen of dijken.
- Versterken van de zichtbaarheid en de

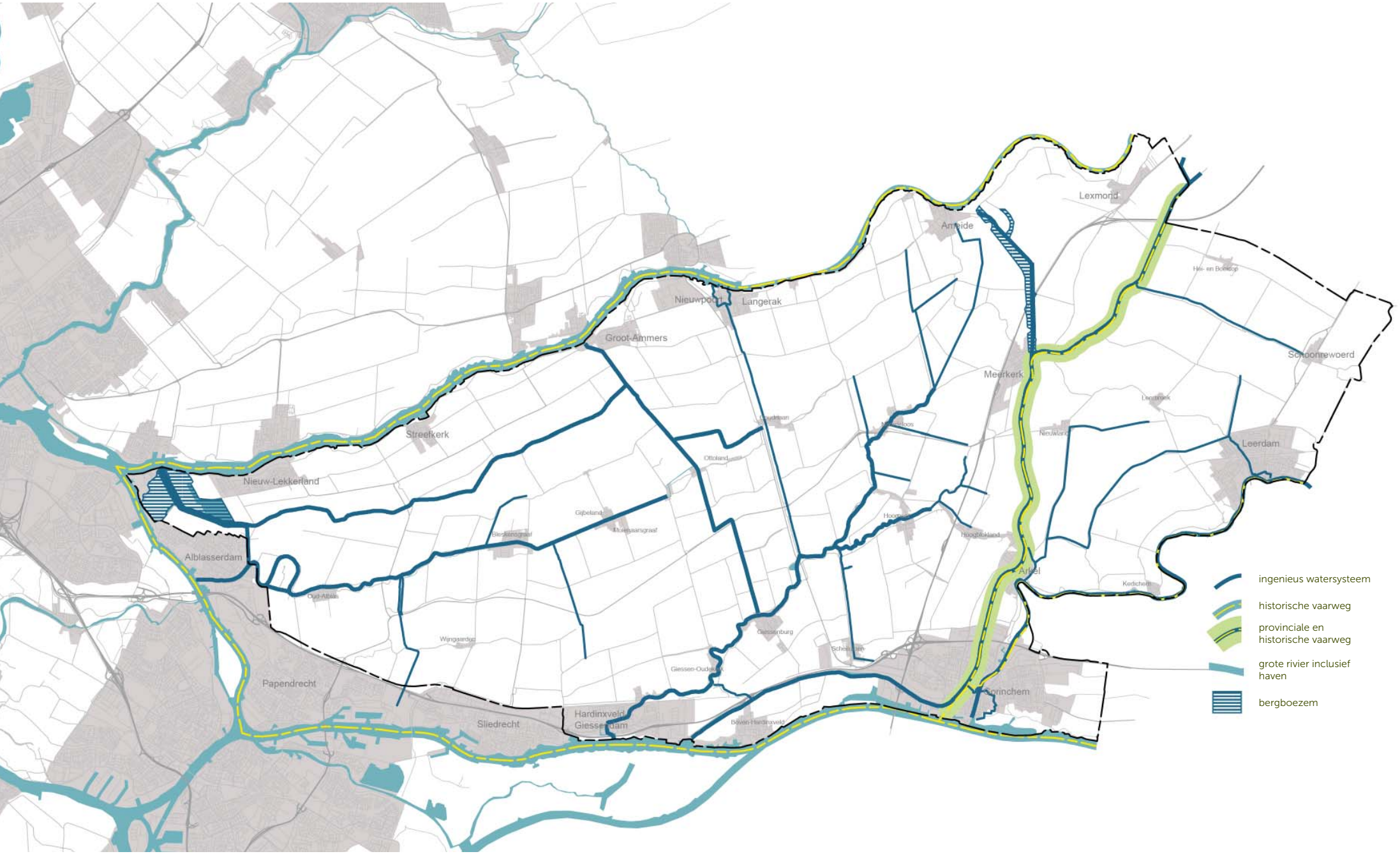
Lexmond
Arnelde
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Meerkerk
Schoonrewoerd
Streefkerk
Leerdam
Nieuw-Lekkerland
Alblasserdam
Papendrecht
Sliedrecht
Hardinxveld
Giessendam
Giessenburg
Gorinchem
Arkel
ingenieus watersysteem
historische vaarweg
provinciale en historische vaarweg
grote rivier inclusief haven
bergboezem

belevingswaarde van de verdedigingswerken van de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie (zie kaart Identiteitsdragers van Zuid-Holland).

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities toe te voegen:

Ingenieus Watersysteem

De ambitie omvat het behouden en versterken van het continue karakter van de boezems en vlieten door:

- Het beleefbaar houden van de hoogteverschillen met de omgeving.
- Bij aanpassingen te denken vanuit de gehele lijn. Voorkom incidenten die inbreuk doen op het dwarsprofiel van doorgaande waterlopen. Voorkomen moet worden dat de herkenbaarheid van de waterloop verstoord raakt.
- Kruisingen met andere structuren, zoals linten, vragen om zorgvuldige inpassing.
- Het opheffen van situaties die de continuïteit verstoren.

Rivier

De ambitie omvat het versterken van het contact met de rivier door:

- Het handhaven en creëren van het zicht op de rivier vanaf de naastliggende dijken en wegen.
- Het handhaven of realiseren van dijkwoningen.
- Het zichtbaarheid houden en maken van de getijdenwerking in groene uiterwaarden.
- Het daar waar mogelijk versterken van de oriëntatie van de woningen naar de rivier (zie ook ‘kwaliteit van stads- en dorpsranden’).

Historische vaarweg

De ambitie bij deze vaarweg richt zich vooral op het handhaven van de bestaande karakteristieken door:

- Het huidige profiel met de karakteristieke lintbebouwing als uitgangspunt te nemen voor het zuidelijke deel van Arkel tot Meerkerk.
- In het noordelijk deel, vanaf Meerkerk uit te gaan van de kenmerkende beplanting.
- Bij de drie belangrijke knopen rond Gorinchem, Arkel/Linge en Meerkerk/Zouwe in te zetten op een integrale ontwerpopgave waarbij het herkenbaar houden en versterken van het historische ensemble voorop staat.
- Inzetten op de beeldkwaliteit vanaf het water, in het bijzonder bij plekken met een historische ensemblewaarde en bij zichten en doorzichten naar het omringende landschap.

Sturing

De ambities bij het ingenieuze watersysteem zijn primair de verantwoordelijkheid van het Waterschap Rivierenland.
De ambities bij de rivieren zijn voornamelijk een gemeentelijke aangelegenheid.
Voor de aanpak van de historische vaarweg staat de Provincie met name aan de lat.

vanaf bruggen en overgangen zicht op het systeem

ensemble van molens en sluizen

zicht op watersysteem

dijklint tot aan Meerkerk langs Merwedekanaal

noordelijk deel Merwedekanaal geaccentueerd door beplanting

bebouwde uiterwaarden langs de Merwede

smalle uiterwaarden van Lek

woningen aan de Lingedijk kijken uit over uiterwaarden Linge

Kwaliteit in stads- en dorpsgebied

Deze kaart omvat een aantal historische locaties en richt zich ook op de verdere ontwikkeling en inrichting van de steden, traditioneel niet het terrein van de Provincie.

Kenmerken

De legenda-eenheid van de 'kwaliteit in stads- en dorpsgebied' heeft in deze regio de volgende kenmerken:

- De steden in het zuiden van de regio vormen een bijna aaneengesloten reeks of 'stedenband' .
- Dit langgerekte stedelijk gebied kent duidelijke grenzen: aan de zuidzijde ligt de rivier, aan de noordkant de snelweg, het spoor en de Betuwelijn.
- De rivierfronten worden momenteel niet optimaal als kwaliteit binnen het stedelijk gebied uitgebuit.
- De dorpen worden bijna allemaal gevormd door lintbebouwing, waarbij rond de dorpskern het lint veelal is 'opgedikt'.
- Verspreid over het gebied liggen enkele karakteristieke historische kernen en beschermde stads- en dorpsgezichten

Ontwikkelingen

In de steden is de concentratie van woningbouw voorzien. Naast deze nieuwbouwopgave draait het in de toekomst om het herstructureren en en verbeteren van de kwaliteit in het bestaande stedelijk gebied.

Ambitie Kwaliteitskaart

De Kwaliteitskaart geeft de volgende algemene ambities voor de kwaliteit in stads-en dorpsgebied:

- Behoud en versterking van een brede waaier aan woon- en werkmilieus. Elk dorp en elke stad kent een eigen kleur. Tevens wordt ingezet op het vergroten van de diversiteit van de steden.
- Hoogteaccenten, waaronder hoogbouw, vallen zoveel mogelijk samen met 'zwaartepunten' in de stedelijke structuur.
- Het zwaartepunt van de verstedelijking ligt in zowel in de stad en als in het dorp binnen de invloedssfeer van hoogwaardig openbaar vervoer.
- Elke kern ontwikkelt een eigen identiteit en bouwt voort op de karakteristieke structuur en ligging aan en in het landschap. Het dorp is deel van het omringende landschap, doordat onderliggende patronen herkenbaar zijn in de ruimtelijke structuur.
- Waar mogelijk blijven karakteristieke en beschermde stads- en dorpsgezichten ervaarbaar vanuit het omringende landschap.
- Bij nieuwe ontwikkelingen wordt gebruik gemaakt van de groen- en waterstructuur als onderdeel van het stads- en dorpsontwerp.
- Cultuurhistorisch waardevolle gebouwen worden behouden door ze waar mogelijk een functie te geven die aansluit bij de behoeften van deze tijd.
- Als ontwikkelingen plaatsvinden in of in de nabijheid van het historisch centrum dan dragen deze bij aan behoud en versterking van de vitale stads- en dorpscentra met een gevarieerd functioneel en ruimtelijk beeld. Het eigen karakter van het historisch centrum wordt opgezocht en versterkt.
- Als herstructurering, transformatie of uitbreiding plaatsvindt binnen de stad, dan draagt dit bij aan het in balans brengen van de mix aan woonmilieus.
- Bij nieuwe hoogbouw zal een beeldkwaliteitsparagraaf inzicht moeten geven in de effecten, de invloed en aanvaardbaarheid van hoogbouw op de omgeving.

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities toe te voegen:

- De Betuwelijn vormt een kunstmatige, logische grens tussen stedelijk en landelijk gebied.
- Koester de groene 'longen' binnen de stedenband. Groene ruimte dichtbij huis vormt een belangrijke kwaliteit voor de leefomgeving.
- In toekomstige herstructureringsopgaves moet het rivierfront meer aandacht krijgen. Nieuwe stedelijke ontwikkelingen moeten in vorm, oriëntatie en functie bijdragen aan het versterken van de relatie met de rivier.

Sturing

De verantwoordelijkheid voor bovenstaande ambities ligt primair bij de gemeenten.

Lexmond
Ameide
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Meerkerk
Streefkerk
Nieuw-Lekkerland
Alblasserdam
Papendrecht
stad
historisch centrum (beschermde dorps- en stadsgezichten)
gebied met hoogwaardig openbaar vervoer
groene long
dorp

Kwaliteit van de stads- en dorpsrand

Deze kaart richt zich op de uitstraling van de stad en het dorp naar het landelijk gebied. In deze legenda-eenheid gaat het vooral om de ambitie en niet om het benoemen van de bestaande situatie. Voor de dorpen is er verband met 'linten blijven linten'.

Kenmerken

Ruwweg komen er in de regio twee typen stads- en dorpsranden voor: contact en front. Bij de randen met een contactkwaliteit gaan bebouwd gebied en landschap op een afwisselende manier in elkaar over en zijn beiden verbonden door zichtbare en soms ook begaanbare doorlopende structuren, zoals wegen, paden, dijken, lanen, linten of waterlopen. Bij de randen met een frontkwaliteit is er juist een scherpe grens tussen bebouwing en land, waarbij bebouwing en landschap wel 'met het gezicht naar elkaar' zijn gekeerd. Samengevat voor de regio:

Dorpsrand contact
- Is verweven met landschap.
- Kent doorzichten, doorlopende structuren.
- Is meest organisch gegroeid.
- Zien we vooral bij de linten.

Dorpsrand front
- Ligt vaak open en bloot
- Hier is sprake van confrontatie, een scherpe grens.
- Is planmatig ontwikkeld, veelal op kleine schaal.
- Komt vaak voor bij de dorpsuitbreidingen.

Stedenband front
- Een stenen wereld markeert de grens met landschap.
- Is door een dikke band met infra afgesneden van het landschap.

Stadsrand contact
- Stad en landelijk gebied grijpen hier in elkaar
- Wordt gekenmerkt door zachte randen.
- Hier treffen we doorlopende functionele structuren van waterlopen en routes aan.

Ontwikkelingen

De dorpsranden zijn bij uitstek de locaties waar met enige regelmaat kleine uitbreidingen plaatsvinden. Dit gebeurt met name rond de dorpskernen. Die kernen zijn vaak al een verdikking van het oude lint. Uitbreiding van die kernen gebeurt vaak door een nieuwe schil toe te voegen. Binnen het dorpslint vindt tevens regelmatig verdichting plaats.
Rond de steden zijn in de afgelopen jaren de laatste randen 'opgevuld' . De stedenband is nu vrijwel geheel ingesnoerd door enerzijds het water en anderzijds de snelweg en het spoor of bij Alblasserdam het erfgoed van Kinderdijk. De ontwikkelingen in de steden richten zich meer en meer op de herstructurering van bestaande gebieden en terreinen.

Ambitie Kwaliteitskaart

Ontwikkelingen aan de stads- of dorpsrand dragen bij aan het realiseren van een rand met overgangskwaliteit. Als hulpmiddel kan daarbij onderscheid gemaakt worden tussen de volgende overgangskwaliteiten:
1) De kwaliteit van het front.
2) Contactkwaliteit.
3) De kwaliteit in de overlap, contrast.

Omdat deze laatste categorie in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden niet aanwezig is een verdere beschrijving hier achterwege gelaten.

1. De kwaliteit van het front
Een scherpe rand tussen de bebouwing en het land, waarbij de bebouwing en het landschap 'met het gezicht naar elkaar' zijn gekeerd. Er zijn verschillende situaties denkbaar, waarbij landschappelijke grenzen zorgen voor een scherp contrast tussen bebouwing en landschap. De stad ligt aan de rivier, er is sprake van een waterfront. Stad en buitengebied brengen hun eigen eigenschappen maximaal tot expressie. Vormen van hoogbouw kunnen hier aan het karakter bijdragen. Het 'wegfront' vraagt om extra aandacht voor verbindingen tussen stad en ommeland. Hier is het vaak niet het geval dat bebouwing en landschap met het gezicht naar

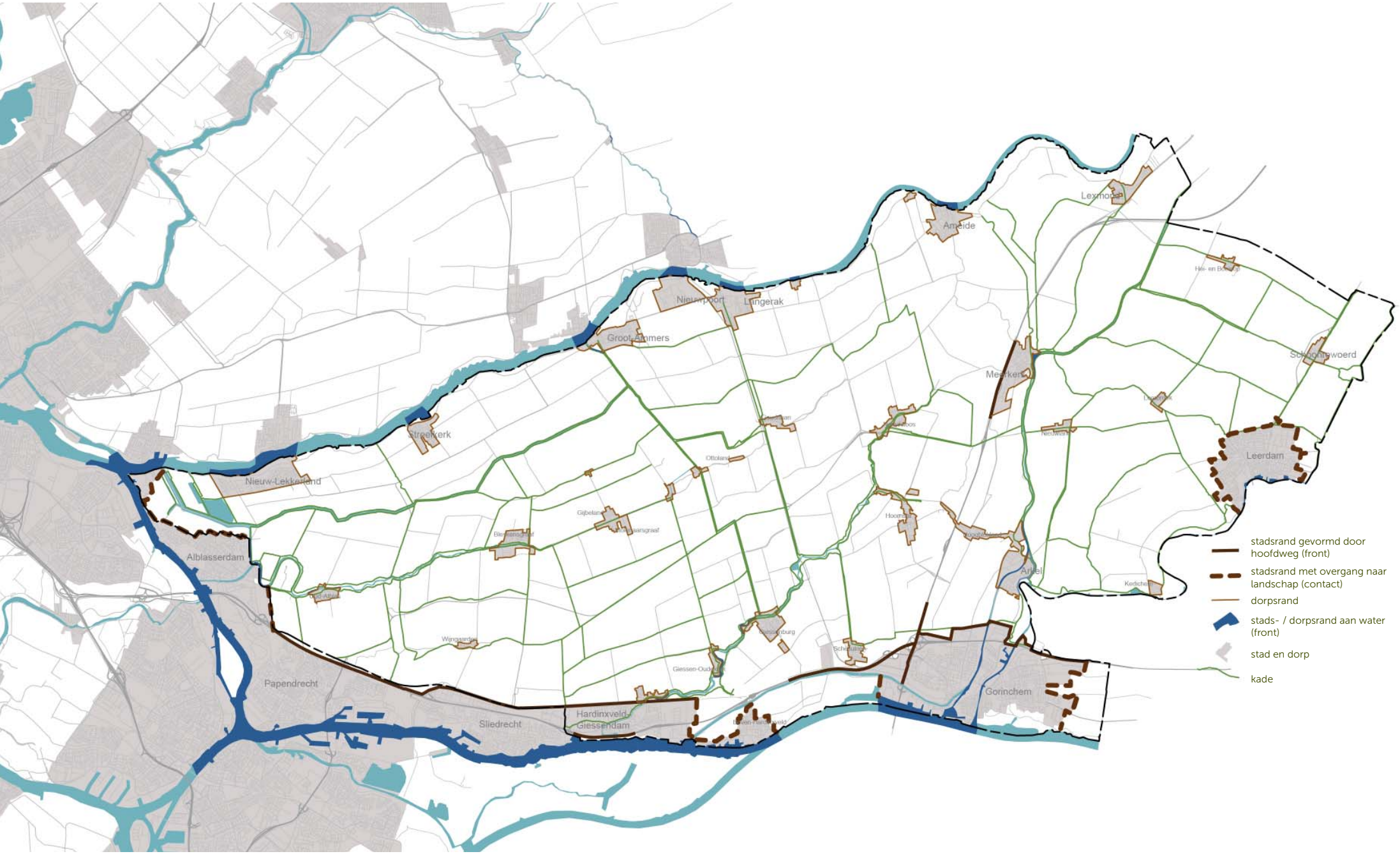
Lexmond
Ameide
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Meerkerk
Schoonrewoerd
Leerdam
Streefkerk
Nieuw-Lekkerland
Alblasserdam
Papendrecht
Sliedrecht
Hardinxveld-Giessendam
Gorinchem
Arkel
stadsrand gevormd door hoofdweg (front)
stadsrand met overgang naar landschap (contact)
dorpsrand
stads- / dorpsrand aan water (front)
stad en dorp
kade

elkaar zijn gekeerd. De grens is scherp, maar men mist de kwaliteiten van het 'zicht op elkaar'.

2. Contactkwaliteit
Bebouwd gebied en landschap zijn verbonden door zichtbare en begaanbare doorlopende structuren, zoals wegen, paden, dijken, lanen, linten of waterlopen. De structuur die stad en land verbindt, kan een herkenbare landschappelijke onderlegger hebben als een oeverwal of een rivier. In andere situaties is het kavelpatroon doorlopend. Stad en ommeland blijven beide in hun eigen hoedanigheid herkenbaar en onderscheidend, maar worden in staat gesteld in elkaar door te dringen. Deze soort overgang is typisch voor dorpen of buitenwijken, waarbij de stedenbouwkundige opzet bijvoorbeeld geënt is op het oorspronkelijke landschappelijke patroon.

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden
Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities toe te voegen:

Dorpsranden
De organisch gegroeide linten, en dan vooral de achterzijden, zijn contactzones. De kwaliteiten hier zijn vooral gericht op het anticiperen op de kavelrichtingen. Bij de dorpskernen varieert het. Het sturende principe is hier vooral de kavelrichting. Hiervoor gelden de onderstaande principes:
• Zet in op het maken van een front bij een ontwikkeling parallel aan de lengterichting van een kavel. Ga met de kavelrichting mee. Maak gebruik van de heldere lijn, van de lengte en de continuïteit. Speel hier op in met de architectuur en de opbouw van de rand.
• Creëer contact in situaties haaks op de kavelrichting, te weten de korte kavelzijde. Maak gebruik van de vele aanleidingen om sloten door te laten doorlopen en landschap, openbare ruimte en bebouwing te verweven. Zoek ook naar toegankelijkheid van het landschap.
• Bestaande begrenzingen van 'kamers' zijn kaderstellend bij uitbreidingen.
In het hoofdstuk waarin enkele cases worden getoond zijn de dorpsranden uitgewerkt.

Stadsranden
Het hoofdprincipe bij de aanwezige stedenband is dat de noordgrens een harde grens is, een front. Hier grenzen twee verschillende werelden, gras en steen, aan elkaar. Dit gebeurt met subtiele en aantrekkelijke lijntjes die letterlijk en figuurlijk een brug vormen.
• In de toekomst mag het front achter de infrastructuur sterker (en hoger) worden vormgegeven. Daarmee wordt het letterlijk zichtbaar vanaf het gras. Maar het blijft achter de grens, er is geen sprake van sprongen.
• De rivierzijde biedt kansen voor zowel front, in dit geval door middel van zicht en oriëntatie, als voor contact. In het laatste geval door letterlijk door middel van toegankelijke oevers bij het water te kunnen komen.
• In oost-west richting zijn er kansen voor contactzones, met name aan de oostzijde van Hardinxveld-Giessendam en rond Boven-Hardinxveld.

Sturing
De verantwoordelijkheid voor bovenstaande ambities ligt primair bij de gemeenten.

stedenband front

front: nieuwe rand parallel aan kamergrens/ verkaveling

contact: dorpsrand loopt via paden, kavelsloten en bomenrijen het landschap in

contact: kavelsloten en huisweitjes lopen het landschap in en leggen verbinding met het lint

Linten blijven linten

Vanuit de tijdslagen in het verhaal is dit een belangrijke legenda-eenheid. De linten komen over het hele gebied voor en zijn een wezenlijke structuurdrager. In de gemeentelijke landschapsontwikkelingsplannen en structuurvisies zijn ze gedetailleerd beschreven.

Kenmerken

De legenda-eenheid 'linten blijven linten' heeft in de regio de volgende kenmerken:

- De meeste bebouwing in het landelijk gebied is in deze lintbebouwing geconcentreerd.
- De linten zorgen voor een geleding van het landschap, het zijn grenzen van de kamers.
- De linten kennen een hoge mate van transparantie in de vorm van doorzichten naar het achterliggende gebied.
- De linten kennen een voortdurende dynamiek van inbreiden, herstructureren en aanvullen.

Binnen de linten in de regio zijn drie categoriën te onderscheiden: veenlinten, dijklinten en ruilverkavelingslinten.

Veenlinten

De veenlinten liggen meestal op hogere delen. In de Vijfheerenlanden, het veenweidegebied met rivierinvloeden, zijn dit de oeverwallen. Dle hebben over het algemeen een grillig, slingerend beloop. Deze veenlinten zijn wat ruimer en meer lommerrijk: er is afstand tussen de bebouwing, het profiel is ruimer van opzet, er staat meer beplanting langs de wegen en op het erf.
In de Alblasserwaard, het veenweidegebied, hebben de meeste linten een veel gestrekter karakter. De linten zijn hier compacter: de bebouwing staat vaak aaneengesloten, het profiel is smaller en de kavels liggen dichter op het water. Binnen deze linten komt veel variatie voor. Kijkend naar de positie van de bebouwing ten opzichte van de waterloop zijn er enkelzijdige linten, dubbelzijdige linten en ook dubbele linten (langs de Alblas en de Graafstroom) waarbij de bebouwing met de achterzijde naar het water staat.

Dijklinten

De dijklinten vinden we vooral langs de omliggende rivieren maar ook langs de Zouwedijk die vroeger voorkwam dat wateroverlast in de Vijfheerenlanden ook problemen in de Alblasserwaard gaf. De bebouwing in deze dijklinten is aan het dijklichaam gekoppeld, de weg op de kruin vormt de ontsluiting. Soms staat de bebouwing hoog of loopt deze mee met het dijktalud, een andere keer staat deze onderaan de dijk en zorgt een afrit voor de toegang. Vooral de hoog aan de dijk gelegen bebouwing zorgt voor een sterke relatie tussen binnen- buitendijks gebied.

Ruilverkavelingslinten

De ruilverkavelingslinten stammen uit de tijd dat boerderijen werden uitgeplaatst teneinde een betere kavelverdeling te krijgen. De meeste linten liggen midden in de oorspronkelijke ontginningskamers. Kenmerkend is dat de linten niet aaneengesloten zijn: de boerenerven liggen langs de weg, op een rij, als eilanden in de ruimte.

Ontwikkelingen

De ontwikkeling van de linten varieert per categorie.
Bij de veenlinten zien we geen grote contingenten meer van nieuwbouw maar veeleer een sluipende transformatie in vde orm van sloop, herbouw en verdichting. Binnen de linten vindt ook veel herbestemming plaats van bestaande (historische) gebouwen, onder andere tot wooneenheden.
Bij de agrarische bedrijven in de linten bestaat vaak de behoefte aan het verder vergroten van de bouwkavel. Bestaande bedrijfslocaties worden regelmatig omgebouwd en herbestemd.
De ontwikkeling van de dijklinten wordt vooral gestuurd door de steeds terugkerende dijkverbetering waarbij de inzet is om de waterkeringen op voldoende sterkte te krijgen.
Bij de ruilverkavelingslinten wordt de ontwikkeling met name gestuurd door de behoefte om de bouwkavels te vergroten tot 2 ha en ook door het vestigen van een aantal nieuwe boerderijen.

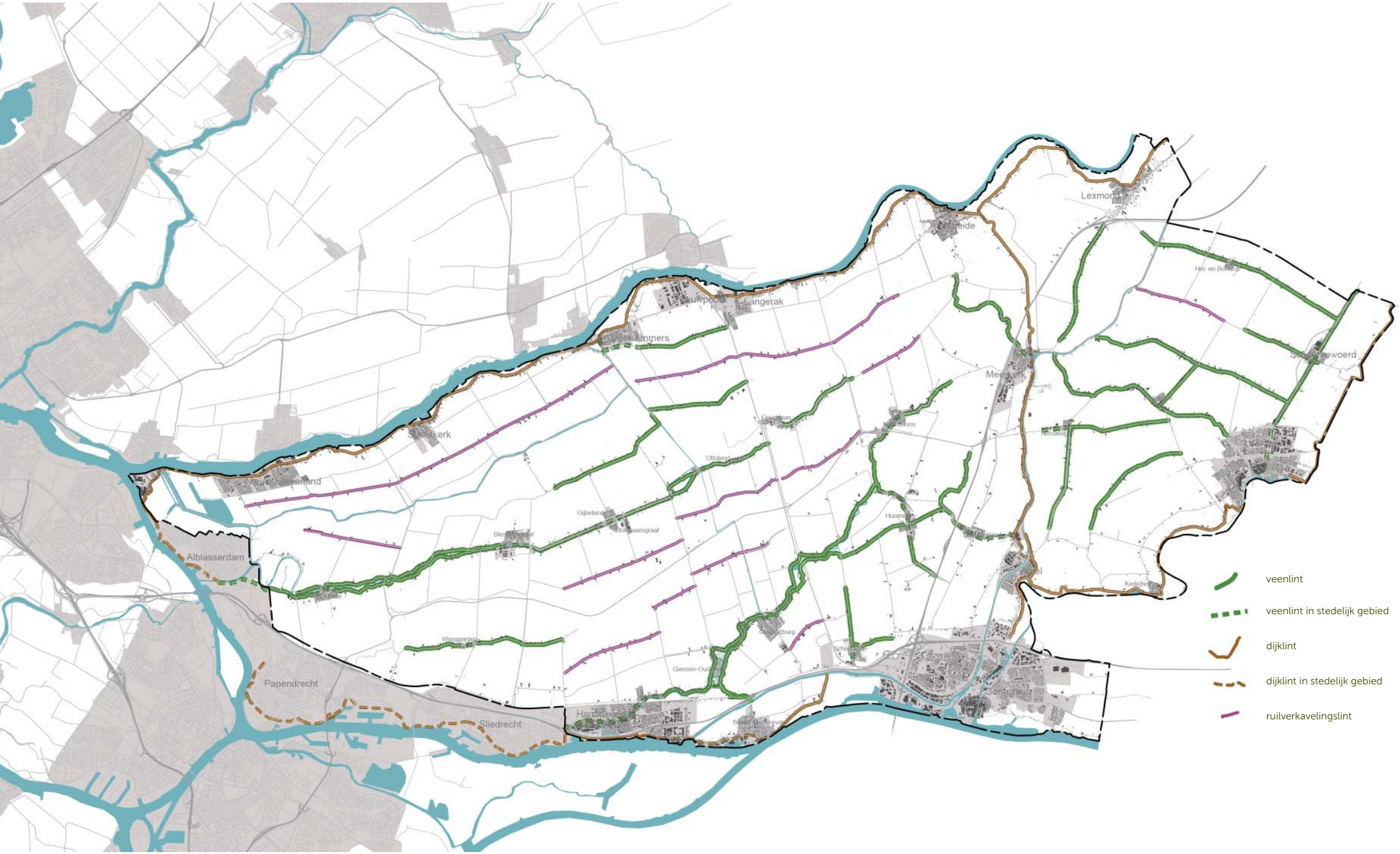
Lexmond
Meerkerk
Alblasserdam
Papendrecht
Sliedrecht
veenlint
veenlint in stedelijk gebied
dijklint
dijklint in stedelijk gebied
ruilverkavelingslint

Ambitie Kwaliteitskaart

Als algemeen uitgangspunt stelt de Kwaliteitskaart dat de huidige bebouwingslinten ook linten blijven als onderscheidende bebouwingsvorm in het gebied. Het gaat hierbij om de volgende ambities:

- Linten behouden hun lineaire karakter, waarbij de achterzijde van de bebouwing een direct contact met het landschap heeft en de voorzijde aan de openbare weg of de waterloop grenst.
- Bij nieuwe ontwikkelingen zijn de huidige korrel, het profiel, de transparantie en het respect voor de historische gaafheid van een lint richtinggevend.
- Bij grootschalige ontwikkelingen blijft het lint herkenbaar als bebouwingsvorm. Dit betekent dat er op gepaste afstand van het lint gebouwd wordt, waarbij het landschap, het lint en de nieuwe ontwikkeling bepalend zijn voor deze afstand. Het lint behoudt een eigen gezicht.

Toelichting

Aansluiten bij de huidige korrel betekent, dat bij een lint met grootschalige bebouwing, grote loodsen of schuren inpasbaar zijn, maar bij een lint met kleinschalige bebouwing niet. Bestaand dwarsprofiel richtinggevend betekent het in stand houden van het bestaande wegprofiel (de breedte, beplanting en berm), aansluiten bij de bestaande afstand van bebouwing tot de weg, (a)symmetrie van het lint, diepte van de (bouw) kavels en dergelijke. Om het lint transparant te houden, dienen doorzichten vanaf de weg naar het achterliggende landschap intact te blijven. Respect voor historische gaafheid van het lint tenslotte, houdt in dat bij nieuwe ontwikkelingen rekening gehouden wordt met cultuurhistorische kwaliteiten van zowel het lint als geheel, als van de individuele bebouwing. Bestaande linten kunnen worden verlengd met inachtneming van bovenstaande uitgangspunten voor een lint, als dit bijdraagt aan de leesbaarheid van het landschap en dit de (verdere) verdichting en verdikking van hetzelfde lint voorkomt. Voor de drie categoriën linten betekent dit het volgende.

1. Veenlinten

De bebouwing ligt op één niveau met de omgeving. Dit biedt ruimte voor plaatselijke verbreding van het profiel door differentiatie in kaveldiepte. Er liggen hier kansen voor ontwikkeling, mits rekening wordt gehouden met de overige karakteristieken van het lint.

2. Dijklinten

De bebouwing staat op of tegen de dijk. Er is weinig ruimte voor nieuwe bebouwing.

3 Ruilverkavelingslinten

Het lint als kralensnoer van losse boerderijen met hun erven wordt in stand gehouden. Verdere verdichting van dit type lint verstoort de kenmerkende openheid van het landschap en kan alleen daar waar zeer ruime doorzichten bewaard blijven. Boerenerven zelf kunnen uitbreiden, onder de voorwaarde dat dit aansluit bij de karakteristieke erfindeling met een landelijke uitstraling en dient ter ondersteuning van de (verbrede) functie van het landbouwbedrijf.

lommerrijk lint Vijfheerenlanden

dijklint langs de Linge

als groene eilanden liggen de erven langs het ruilverkavlingslint

recht en compact veenlint

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard Vijfheerenlanden zijn daar vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities aan toe te voegen:

- Behoud en versterk het karakter van de aanwezige linten door bij ontwikkelingen uit te gaan van de karakteristieken: aanpassingen aan het lint en nieuwe ontwikkelingen passen in de uiteenlopende typologie.
- Handhaaf het verschil tussen de ruimere, grillige en lommerrijke linten in de Vijfheerenlanden en de compacte, gestrekte en op het water georiënteerde variant in de Alblasserwaard.
- Zorg voor organische overgangen en contact met het achterliggende landschap: landschappelijke elementen, zoals sloten, heggen, bomen- en knotwilgenrijen tot aan het lint laten doorgaan.
- Garandeer transparantie binnen de linten door doorzichten en 'huisweides'.
- Houd hoogteverschillen beleefbaar, in het bijzonder bij de donken.
- Voorkom 'rijtjes' van woningen, ieder gebouw is uniek.
- Ga bij de dijklinten uit van de karakteristieke opbouw.
- Zet langs de dijken in op contact met de rivier.
- Nieuwe vestiging van boerderijen bij voorkeur alleen in die boerderijlinten, die de 'kamers' versterken. Hiervoor kan ook wegbeplanting worden toegepast.

Sturing

De verantwoordelijkheid voor bovenstaande ambities ligt primair bij de gemeenten.

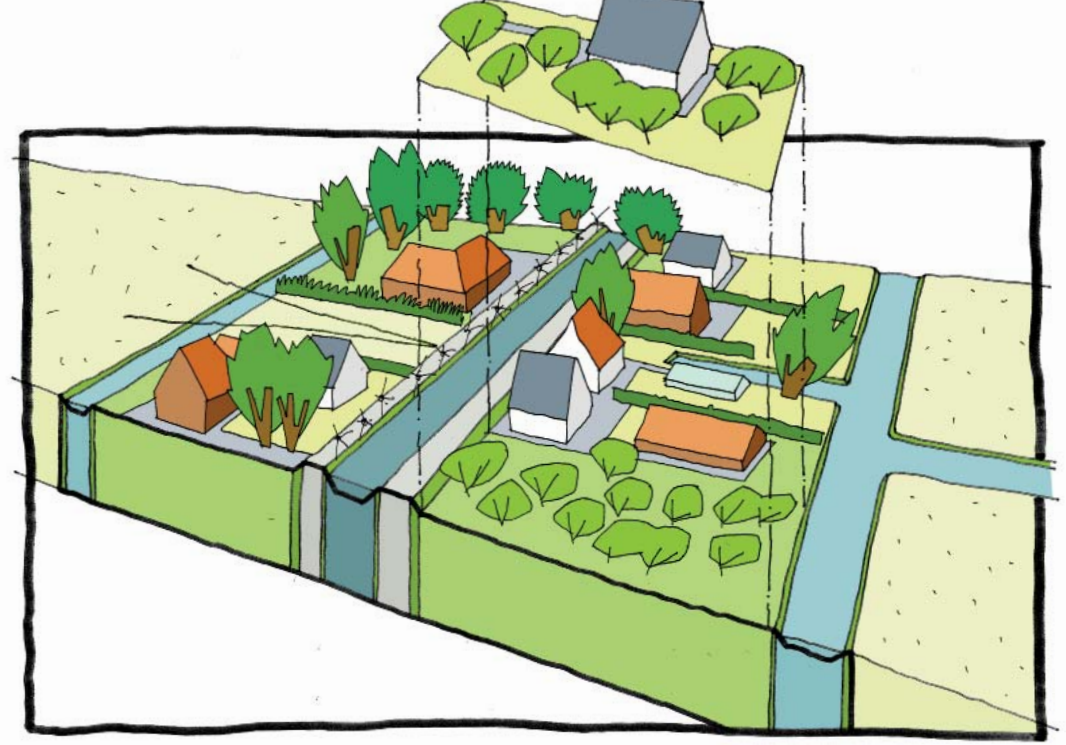

compact veenlint: nieuwe ontwikkelingen moeten passen binnen bestaande grenzen (2 voorweteringen) om continu profiel te waarborgen

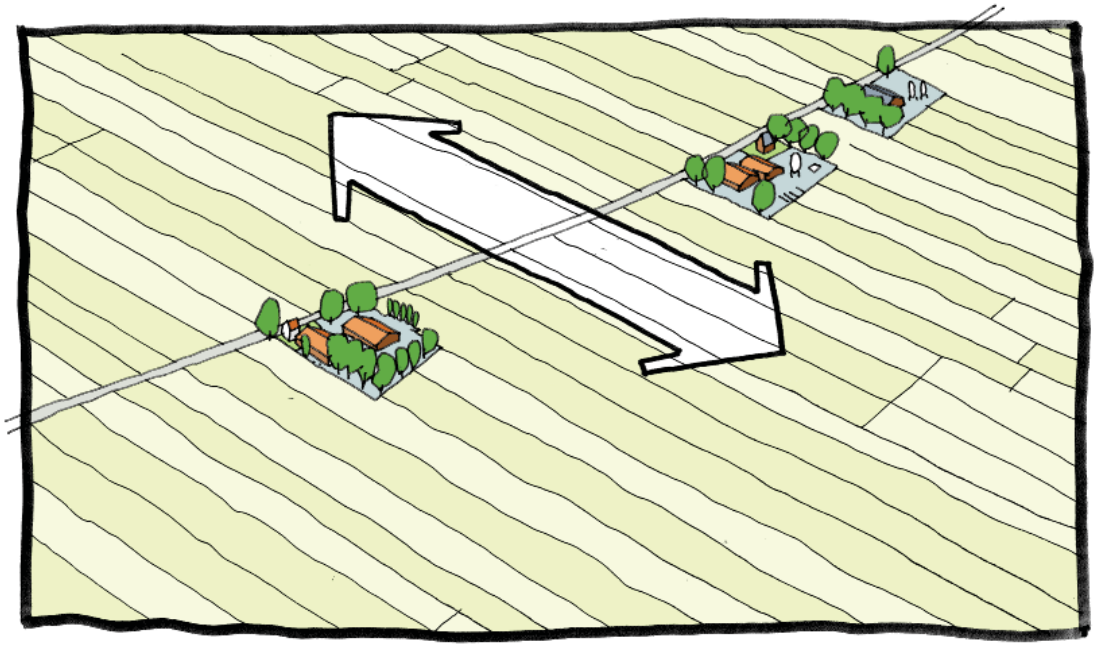

ruilverkavelingslint: groene eilanden in zee van ruimte

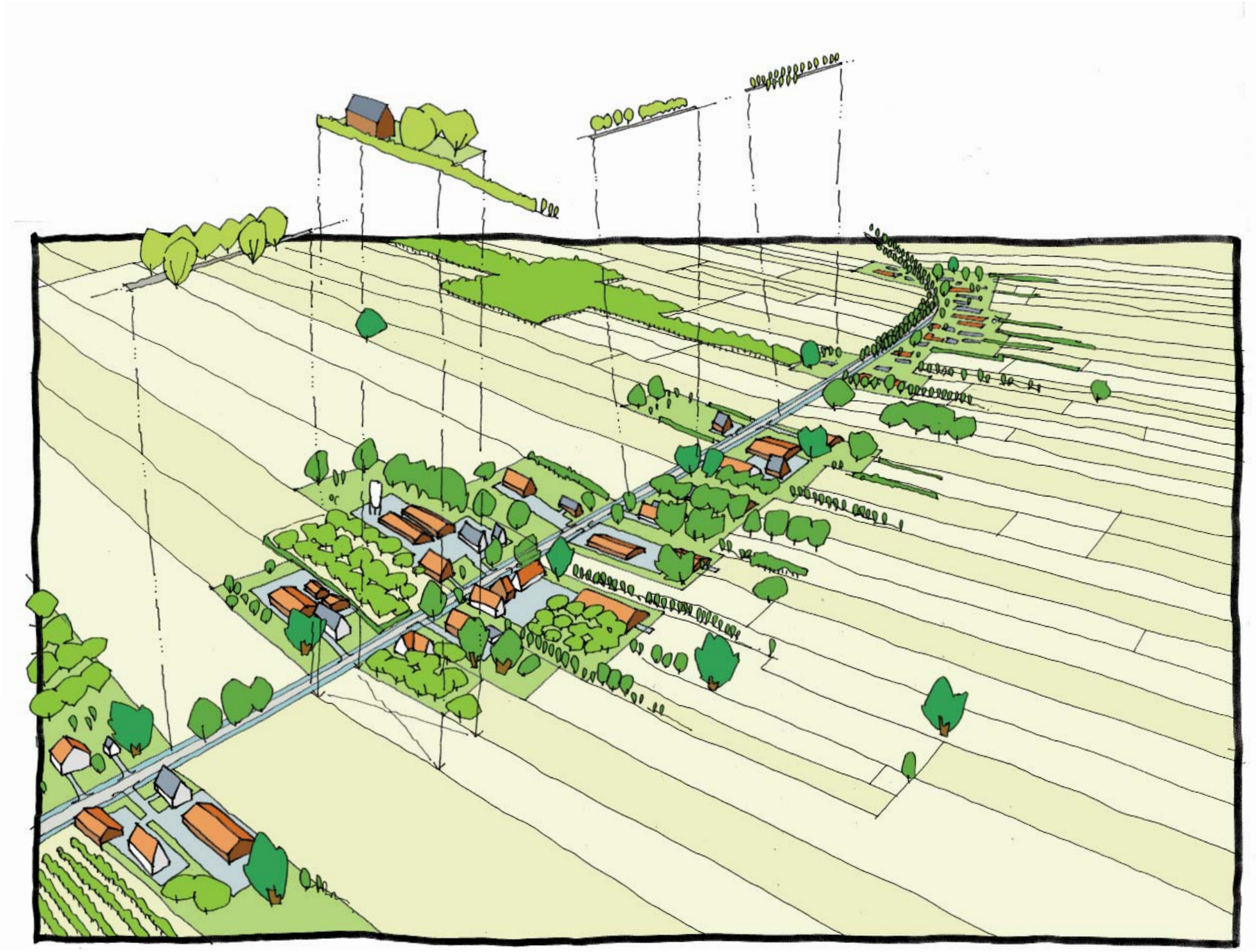

lommerrijk veenlint: groen karakter versterken, contactzone naar landschap behouden en versterken

Werkgebieden met karakter

De kaart richt zich op de verdere ontwikkeling en inrichting van de steden en met name op het realiseren van de juiste werkmilieus op de geschikte plekken.

Kenmerken

De legenda-eenheid 'werkgebieden met karakter' heeft in deze regio de volgende kenmerken:

- Er is een clustering van bedrijvigheid langs de A15. Bij Meerkerk aan de A27 ligt één locatie. Dit zijn vooral hallen voor transport en distributie.
- Langs de Beneden Merwede is de maritieme sector nadrukkelijk aanwezig met karakteristieke ensembles van scheepswerven, scheepshellingen, loodsen en kranen.
- De bedrijventerreinen kenmerken zich vrijwel allen door een 'no-nonsense' karakter, er is weinig differentiatie.

Ontwikkelingen

Bij de werkgebieden doen zich geen grote ontwikkelingen voor. Wel zijn er lopende herstructureringen en zijn er nieuwe herstructureringen te verwachten.

Ambitie Kwaliteitskaart

De Kwaliteitskaart geeft de volgende algemene ambities voor de werkgebieden met karakter:

- De mainport is een multimodaal ontsloten werkgebied voor bedrijven afhankelijk van zeevaart en binnenvaart met ruimte voor overslag, opslag en zware industrie. Bij verandering in en rond de mainport gebruik maken van de identiteit van het ruwe en stoere karakter van de haven. Het is een hoogdynamisch gebied met een grote maat en een modern havenkarakter (kranen, containers, schoorstenen) en een industriële uitstraling.
- Watergebonden werkgebieden (natte bedrijventerreinen) zijn werkgebieden gekoppeld aan binnenvaartwater (rijks- en provinciale vaarwegen). Er is ruimte voor overslag en opslag. De relatie tussen functie en vorm is duidelijk zichtbaar. Bij ontwikkelingen wordt gezorgd voor een gepaste overgang tussen terrein en omgeving en het benutten van de milieuruimte zonder hinder voor de omgeving.
- Er wordt respectvol omgegaan met aanwezig cultuurhistorische erfgoed, zoals het industrieel erfgoed.
- Weggebonden bedrijvigheid betreft werkgebieden gekoppeld aan een oprit of afrit van het snelwegennet. Er is ruimte voor bedrijven die afhankelijk zijn van een betrouwbare en vlottte bereikbaarheid via de weg. Het terrein heeft een ruime verkeersveilige en functionele opzet met voldoende (gedeelde) parkeervoorzieningen en een gepaste overgang tussen terrein en omgeving gebaseerd op bestaande landschappelijke structuren. Deze terreinen zijn veelal zichtbaar vanaf het hoofdinfrastructuurnet. Terreinen ontwikkelen daarom een aantrekkelijke of opvallende voorkant naar de weg.
- Daar waar bedrijventerreinen de entree van een stad of dorp vormen wordt extra aandacht geschonken aan de beeldkwaliteit van het terrein en dan met name de rand. Deze terreinen zijn het visitekaartje van een dorp of stad. Doorgaande routestructuren worden gerespecteerd of krijgen een gelijkwaardige vervanger. Het terrein of de omgeving is aantrekkelijk voor verschillende gebruikers.

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities toe te voegen:

- Langs de Noord, de Beneden en Boven Merwede dient te worden ingezet op het handhaven of hergebruiken van de ruimtelijke kenmerken van de scheepswerven: grootschalig, technisch en dynamisch. Deze industrie is karakteristiek en beeldbepalend.
- Zet bij dorpsranden in op bedrijventerreinen die aansluiten op de maat en de schaal van het dorp.

Sturing

De verantwoordelijkheid voor bovenstaande ambities ligt primair bij de gemeenten.

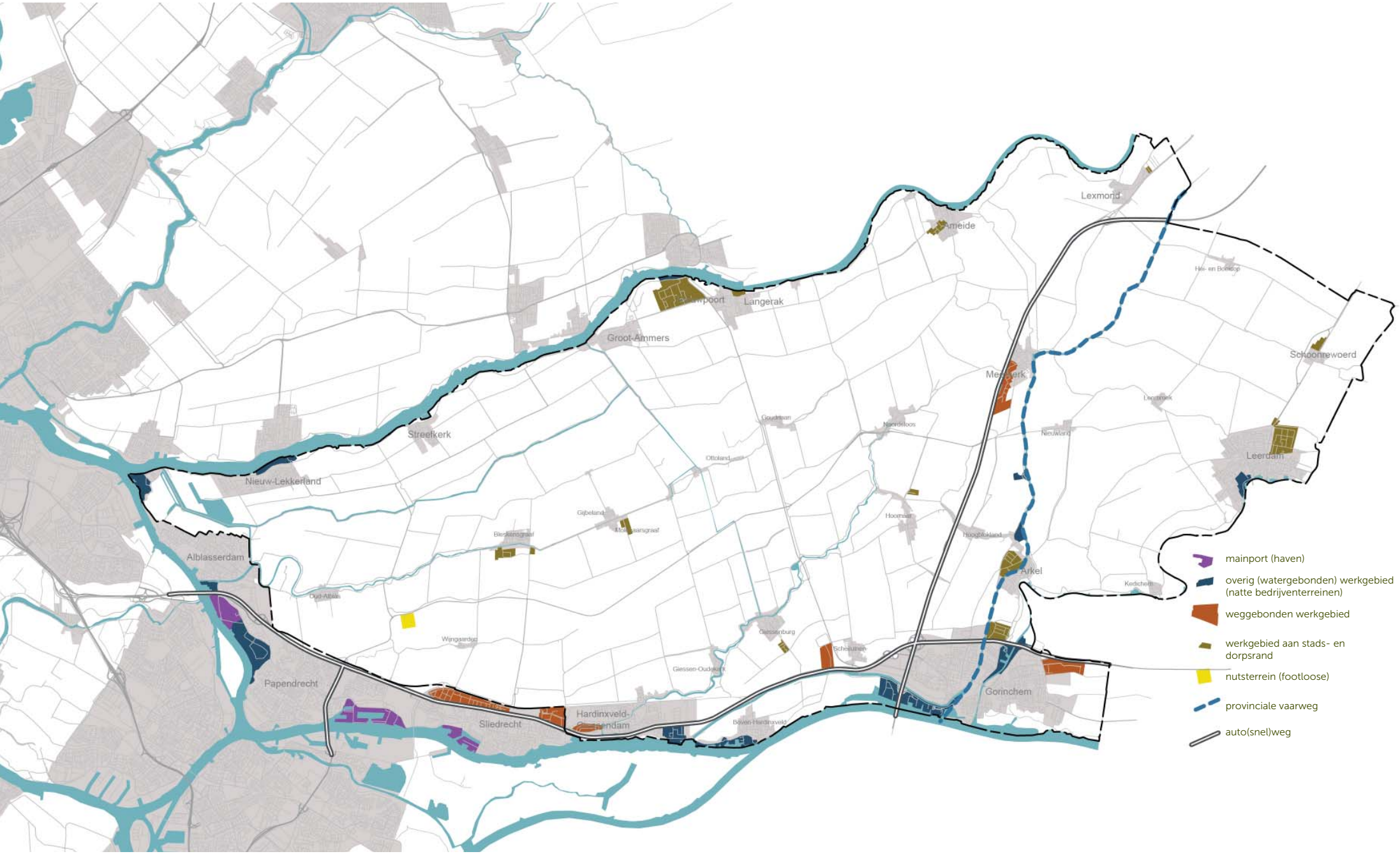
Lexmond
Ameide
Langerak
Groot-Ammers
Schoonrewoerd
Streefkerk
Nieuw-Lekkerland
Leerdam
Alblasserdam
Arkel
Papendrecht
Sliedrecht
Hardinxveld-
Gorinchem
mainport (haven)
overig (watergebonden) werkgebied (natte bedrijventerreinen)
weggebonden werkgebied
werkgebied aan stads- en dorpsrand
nutsterrein (footloose)
provinciale vaarweg
auto(snel)weg

Gevarieerd en verbindend vrijetijdslandschap

Deze kaart is van belang vanwege de behoefte om bij de stedenband de stad-land relatie en de recreatieve ambities voor gehele gebied te versterken.

Kenmerken

De legenda-eenheid 'gevarieerd en verbindend vrijetijdslandschap' heeft in deze regio de volgende kenmerken:

- Het open, historisch waardevolle en landelijke karakter van de regio en de nabijheid van de grote steden geven het gebied een grote potentie.
- Er zijn al verschillende netwerken van zowel vaarroutes, als wandelroutes als fietsroutes.
- De stad-land relaties zijn beperkt tot bestaande onderdoorgangen en overgangen in de bundel van infrastructuur. Deze zijn vaak van matige kwaliteit.
- De overgangen over de Betuwelijn vormen 'balkons' met een mooi zicht op het veenweide gebied.
- De beleving van de alom aanwezige agrarische activiteiten, die zich onder andere uit in koeien in de wei, huisverkoop van streekproducten, kleine uitspanningen.

Ontwikkelingen

Zowel vanuit de regio, en met name vanuit de steden, als van buiten het gebied is er behoefte aan een goed recreatief netwerk. Daarnaast is in Visie 2030 voor de nabije toekomst de ambitie uitgesproken voor een verdere ontwikkeling van het toerisme. In de Visie Zuidrand zijn opgaven geformuleerd voor de ontwikkeling van recreatieve zones, routes, knooppunten en transferia.

Ambitie Kwaliteitskaart

De Kwaliteitskaart koppelt de algemene ambities aan de verschillende onderdelen van het vrijetijdslandschap.

Vrijetijdslandschap en provinciale landschappen in het bijzonder

- Ontwikkeling tot een samenhangend, gevarieerd, verbindend en aantrekkelijk stelsel van gebieden en routes op de schaal van de provincie.
- Voorkomen van (nieuwe) obstakels in het recreatief netwerk door bijvoorbeeld verbreding en aanleg van wegen of nieuwe woonlocaties.
- Opheffen van de barrièrewerking en daar waar mogelijk toevoegen van openbare verbindingen en routes.

Fiets-, wandel- en vaarroutes

- Sterke verbinding stad-land door een aansluitend routenetwerk voor fietsen, varen en wandelen. De basis van een regionaal fijnmazig netwerk wordt gevormd door de langeafstandroutes aangevuld met stad-land verbindingen en de recreatietransferia.
- Maaswijdte routenetwerk: wandelaars 0.5 km, fietsers 2 km. Dit netwerk verbindt tevens het Zuid-Hollandse vrijetijdslandschap met omliggende provincies.
- Uitwerking van de regionale recreatieve bereikbaarheid naar routes en bestemmingen (transferia, poorten en toeristische overstappunten) vormt de basis voor het planologisch mogelijk maken van recreatieve ontwikkelingen rond de knooppunten. Voor de uitbreiding van recreatieve voorzieningen wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van cultuurhistorisch erfgoed, maar kunnen ook nieuwe bijzondere locaties worden toegevoegd.
- Zuid-Holland is als waterprovincie bereikbaar en aantrekkelijk. Verbeteren van de recreatieve gebruikswaarde en belevingskwaliteit van de vaarnetwerken en daar waar mogelijk toevoegen van nieuwe verbindingen. Havens, aanlegplaatsen en dergelijke zijn onderdeel van het netwerk.

Stedelijk groen-recreatiegebieden

- Verbinden van het stedelijk groen (binnen en buiten de contour) door middel van recreatieve doorgaande routes die aansluiten op het recreatief routenetwerk.
- Ontwikkelingen dragen bij aan het verbeteren van de kwaliteit ter plaatse en de samenhang

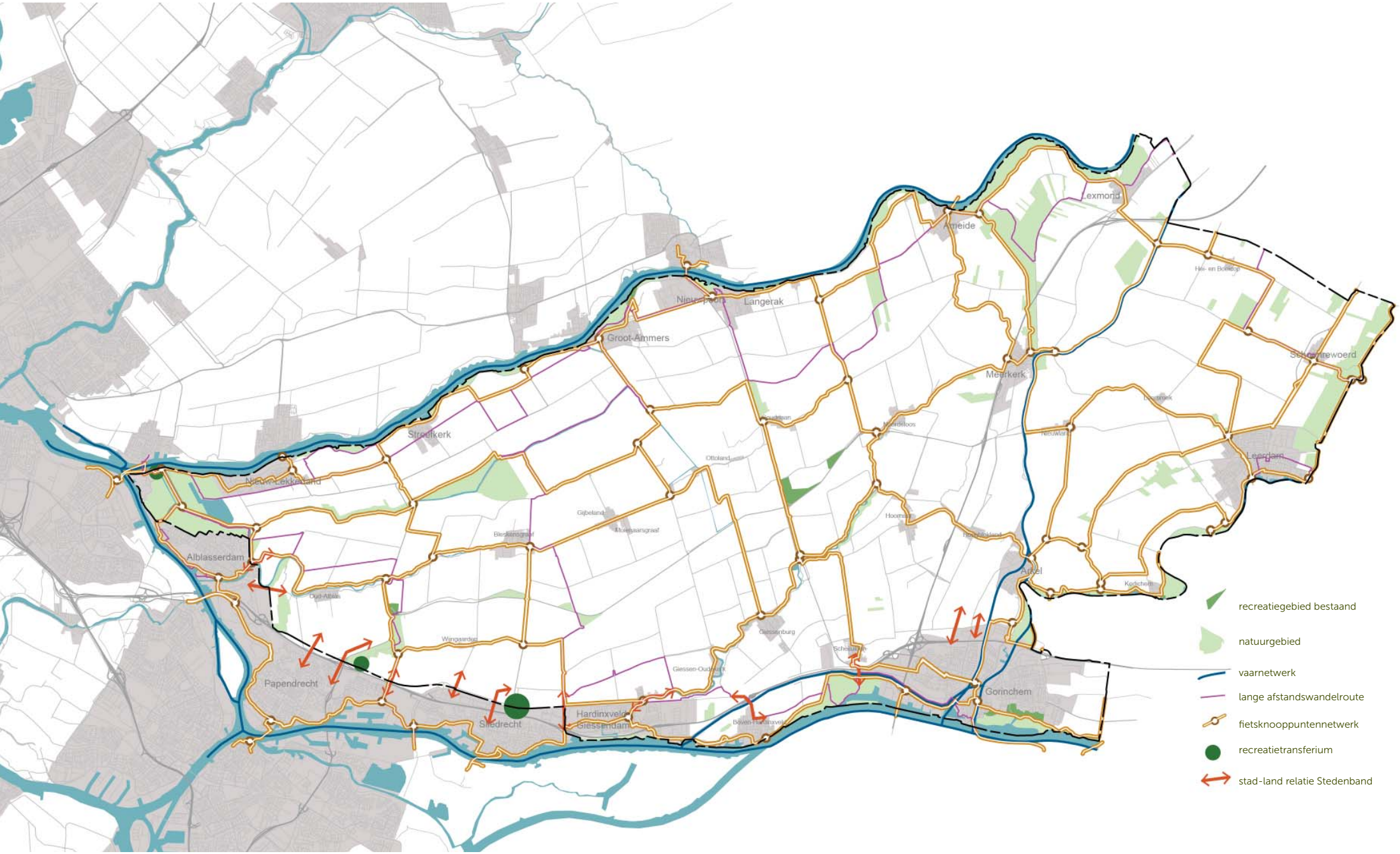
Lexmond
Arkeide
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Meerkerk
Streefkerk
Leerdam
Nieuw-Lekkerland
Alblasserdam
Papendrecht
Sliedrecht
Hardinxveld-Giessendam
Gorinchem
Arkel
recreatiegebied bestaand
natuurgebied
vaarnetwerk
lange afstandswandelroute
fietsknooppuntennetwerk
recreatietransferium
stad-land relatie Stedenband

tussen het binnenstedelijk en buitenstedelijk groen.
• Ontwikkelingen vergroten de diversiteit in ruimtelijke inrichting en programma tussen de verschillende recreatie- en groengebieden. Deze diversiteit is gebaseerd op de ligging ten opzichte van het stedelijk weefsel, de recreatievraag, de landschappelijke kenmerken ter plaatse en de ligging ten opzichte van ander stedelijk groen. Het aanbod wordt hierdoor specifieker en sterker verbonden met de Zuid-Hollandse kwaliteiten. Waar nodig en mogelijk toevoegen van nieuw stedelijk groen of recreatiegebied.

Natuurgebieden
• Toegankelijk en beleefbaar maken van unieke natuurlandschappen van Zuid-Holland in evenwicht met de ecologische draagkracht ter plaatse.

Transferia
• De transferia zijn gebiedsspecifiek ingericht, herkenbaar als transferium en representatief met een hoge ontwerpkwaliteit.
• Waar mogelijk transferia koppelen aan stedelijk groen zodat ze functioneren als publieke ruimte voor de stad en het landelijk gebied. Hier komen stad en land samen in bijvoorbeeld marktplaatsen, ervaringsmomenten en routes.

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities toe te voegen:

Transferia inpassen door:
• Gebruik te maken van lokale en herkenbare structuren.
• Aan te sluiten bij bestaande (dichte) structuren indien opgaande elementen nodig zijn.
• In open gebieden alleen gebruik te maken van lage elementen.

Stad-land relaties versterken
• Maak gebruik van en ontwikkel aantrekkelijke routestructuren zoals historische linten, kades, stegen en tiendwegen waar (zeer) beperkt gemotoriseerd verkeer is.
• Biedt binnen het stedelijk gebied veilige en aantrekkelijke routes aan.

Verderop in dit boekje zijn twee voorbeelden uitgewerkt.

Natuurgebieden optimaliseren
• Optimaliseer de beleefbaarheid en stimuleer de recreatieve toegankelijkheid van natuurgebieden door deze (waar wenselijk) middels paden en herkenbare entrees te vergroten.
• Ontwikkel geen storingsbronnen in de directe nabijheid van natuurgebieden, die de beleving en de ecologische waarde verminderen, in het bijzonder de weidevogelgebieden.

Sturing

De transferia en de stad-landrelaties zijn primair de verantwoordelijkheid van de gemeenten.
De verantwoordelijkheid voor de ambities bij de natuurgebieden ligt bij de desbetreffende terreinbeheerder in combinatie met gemeenten.

overgang Betuwelijn vormt balkon met zicht op veenweidegebied

grote recreatieve trekker in het gebied

Identiteitsdragers van Zuid-Holland

Bij de selectie van de identiteitsdragers is vooral gelet wat op datgene wat van belang is voor de gehele provincie en elders doorgaat of terugkeert.

Kenmerken

De legenda-eenheid 'identiteitsdragers van Zuid-Holland' omvat voor deze regio de volgende onderdelen:

Kinderdijk

Kinderdijk valt onder het werelderfgoed van UNESCO. Dit erfgoed bestaat uit een complex van 19 molens en een ingenieus waterstaatkundig ensemble van boezemvaarten en bergboezems. Het complex is een symbool van de waterstaatkundige capaciteiten van onze voorvaderen. Kinderdijk trekt jaarlijks ongeveer 100.000 bezoekers.

Diefdijk, Nieuwe Hollandse Waterlinie

De Diefdijk is een dwarskade die de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden beschermde tegen afstromend water uit de Betuwe. De dijk kent een steil talud. Verschillende wielen zijn de stille getuigen van de doorbraken van de dijk. De dijk was een onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Aan beide zijden vinden we vochtige stukken land met grienden. Vanaf de dijk steken smalle kades de polder in. Langs de dijk liggen diverse bunkers die een groepsschuilplek vormden in de linie.

Oude Hollandse Waterlinie

De Oude Hollandse Waterlinie is in deze regio vooral terug te vinden in de vestingwerken van Gorinchem en Nieuwpoort. Maar ook de Zouwedijk was een onderdeel van dit systeem.

Molenbiotopen

In de regio vinden we veel molens. Die waren gekoppeld aan het ingenieuze watersysteem: de molens pompten het water op naar de boezems. Het zijn echte Hollandse iconen.

Tiendwegen

De tiendwegen zijn doorgaande historische structuren. Vaak zijn de wegen beplant met ruim uit elkaar staande knotwilgen. Vanaf de Lekdijk is een belangrijke tiendweg goed zichtbaar.

Scheepswerven

De scheepswerven zijn stoere en dynamische iconen die de relatie van de oude steden met de rivier levend houden.

Ontwikkelingen

Cultuurhistorisch waardevolle plekken en Werelderfgoed in het bijzonder zijn een kans voor recreatie en toerisme. Tegelijkertijd kan een sterke toename van het aantal bezoekers een bedreiging vormen vanwege de benodigde aanvullende voorzieningen als parkeerterreinen. Voor zowel Kinderdijk als de Diefdijk geldt dat deze vanuit de waterveiligheid te maken krijgen met dijkversterking.

Ambitie Kwaliteitskaart

De Kwaliteitskaart geeft de volgende algemene ambities voor de identiteitsdragers van Zuid-Holland:

- Ontwikkelingen dragen bij aan het behoud van de uitzonderlijke kwaliteit van de identiteitsdrager, het leesbaar houden van het verhaal dat deze oriëntatiepunten in tijd en ruimte vertellen.
- Het instandhouden en versterken van de beleefbaarheid van de identiteitsdragers met aandacht voor bereikbaarheid en toegankelijkheid van de gebieden.

Ambitie Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

Voor de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden zijn vanuit de specifieke kenmerken van de regio de volgende ambities toe te voegen:

Kroonjuweel Werelderfgoed Kinderdijk

De erkenning als Werelderfgoed brengt de verantwoordelijkheid en taak met zich mee om de zogenaamde Outstanding Universal Values

Lexmond
Ameide
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Meerkerk
Schoonrewoerd
Leerdam
Nieuw-Lekkerland
Alblasserdam
Papendrecht
Sliedrecht
Hardinxveld-
Giessendam
Giessenburg
Kinderdijk (Kroonjuweel)
Nieuwe Hollandse Waterlinie (Kroonjuweel)
molen met vrije windvang
tiendweg (gaaf)
tiendweg (verstoord)
Oude Hollandse Waterlinie (vestingen)
liniestructuur Oude Hollandse Waterlinie
scheepswerf

in stand te houden en te borgen voor deze en volgende generaties.
Daarnaast is in het Regioprofiel Cultuurhistorie de richtlijn 'behoud van de uitzonderlijke kwaliteit' geformuleerd.
• Behouden en versterken van de zichtlijnen van en naar het complex Kinderdijk door het bewaren van de openheid in het gebied.
• In stand houden van de samenhang tussen alle onderdelen van dit ensemble: poldergrenzen, kavelstructuur, boezems, waterlopen, molens.

Sturing
Bij de ambitie uit het Regioprofiel cultuurhistorie en rond de zichtlijnen en de visuele relaties zoals die onderdeel zijn van Werelerfgoedsite ligt een belangrijk aandachtspunt bij de transformaties en herstructurering in de stedelijke randen. Hierbij is een grote rol weggelegd voor de gemeenten in het sturen op de gewenste kwaliteiten.

Kroonjuweel Nieuwe Hollandse Waterlinie met Diefdijk
De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een van de geselecteerde sites waarbij de ambitie is uitgesproken om Werelderfgoed te worden. De activiteiten voor de nominatie zijn opgestart.
In het Regioprofiel Cultuurhistorie is omschreven dat de Diefdijk en de polders Nieuw-Schaayk, Kortgerecht, Over Zijderveld en Nederzijderveld een ensemble zijn dat een groot deel van het verhaal over de geschiedenis van het gebied vertelt. De functie van waterkering en liniedijk (onderdeel Nieuwe Hollandse Waterlinie), de aanwezigheid van wielen en het fort en de relatie met het achterliggende regelmatig verkavelde landschap geven dit complex waarde.
De richtlijn behoud van de uitzonderlijke kwaliteit betekent het volgende.
• Behouden van de samenhang tussen alle onderdelen van dit ensemble: poldergrenzen, kavelstructuur, diefdijk, grienden, waterlopen, wielen en fort met schootsveld.
• Bewaren van de openheid in de polders waardoor de zichtrelatie van de dijk naar het landschap blijft bestaan.
• Behouden van het bestaande profiel van de dijk als inzet bij dijkversterkingen.
• In stand houden van de griendcultuur op de drassige laagten langs de Diefdijk.
• Herkenbaar houden van oude paadjes waarover met kruiwagens de klei werd afgevoerd voor dijkophogingen. Deze zijn zichtbaar als smalle kades vanaf de dijk de polder in.

Sturing
Bij planvorming en beheer van de dijk is een belangrijke rol voor Waterschap Rivierenland weggelegd. De provincie en terreinbeherende organisaties hebben een belangrijke rol bij de planvorming en beheer van de (geplande) natuur en grienden achter de dijk. Bij de gemeenten ligt de verantwoordelijkheid voor wat betreft de bebouwing (zie hiervoor ook het onderdeel Linten).

Naast de twee kroonjuwelen vallen de onderstaande onderdelen ook onder de identiteitsdragers van Zuid Holland.

Oude Hollandse Waterlinie
De steden Gorinchem en Nieuwpoort vallen onder de beschermde stads- en dorpsgezichten. Versterken van de zichtbaarheid en de belevingswaarde van de verdedigingswerken van de Oude Hollandse Waterlinie.

Sturing
Beschermde stads- en dorpsgezichten vallen onder vigerend beleid.

Molens
Naast de 19 molens van Kinderdijk zijn er nog 34 molens verspreid door het gebied te vinden. De molens zijn een toonbeeld van het waterbeheersingssysteem en mede om die reden waardevol. Bovendien zijn het vaak oriëntatiepunten in het open landschap. De ambitie is om de relatie met het watersysteem in stand te houden. Voor de molens inclusief de biotopen geldt dat bij transformaties van de omgeving de vrije windvang en het zicht op de molen wordt gegarandeerd (Verordening Ruimte, Artikel 13) en de relatie met de watergang in stand wordt gehouden, zowel fysiek en als visueel.

Sturing
Sturing op de molenbiotoop is een primaire verantwoordelijkheid van de provincie en gemeenten.

Scheepswerven
Nog functionerende elementen en in onbruik geraakte overblijfselen van de scheepsvaartindustrie vormen markante bakens aan de rivier. Bij transformatie en herstructurering van scheepswerven moet met aandacht met deze relicten worden omgesprongen. Het karakter van deze gebieden moet zoveel mogelijk blijven behouden, dan wel ter inspiratie dienen voor nieuwe ontwikkelingen.

Sturing
De verantwoordelijkheid voor bovenstaande ambities ligt primair bij de gemeenten.

Tiendwegen
Gave tiendwegen moeten zoveel mogelijk behouden blijven. Continuïteit in het profiel is van belang. Op langere stukken verstoorde tiendwegen moeten waar mogelijk hersteld worden en worden opgenomen in het recreatief padenstelsel.

Sturing
De verantwoordelijkheid voor bovenstaande ambitie ligt primair bij de gemeenten.

vestingwerken bij Nieuwpoort

Diefdijk

bunker

Kinderdijk

scheepswerven

Tiendweg

Rust en stilte

Kenmerken
De stiltegebieden geven een indicatie van het landelijke gebied van Zuid-Holland. Het zijn de (relatief) luwe gebieden met beperkte verstedelijking, waar het dagelijks geluid de 40 decibel niet overstijgt. Hier vindt men rust en stilte als contrast met het dynamisch stedelijk gebied. In de stiltegebieden is alleen ruimte voor “gebiedseigen” geluid.

Ontwikkelingen
Voor de aangegeven gebieden worden geen beleidsontwikkelingen voorzien.

Ambities Kwaliteitskaart
De algemene ambitie uit de Kwaliteitskaart is om de huidige stiltegebieden stil houden als belevingskwaliteit van het buitengebied.

Ambities Alblasserwaard en Vijfheerenlanden
Een aantal stiltegebieden in de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden vervult een rol als weidevogelgebied. In deze natuur- en agrarische gebieden dragen weidevogels bij aan de identiteit en belevingskwaliteit van het landschap. In deze gebieden zijn de ontwikkelingsmogelijkheden voor de recreatie en nieuwe routestructuren vanwege mogelijke verstoring beperkt. Extensieve routestructuren zijn mogelijk, maar tijdens de broedtijd niet opengesteld.

Sturing
De verantwoordelijkheid voor bovenstaande ambitie ligt primair bij de provincie en gemeenten.

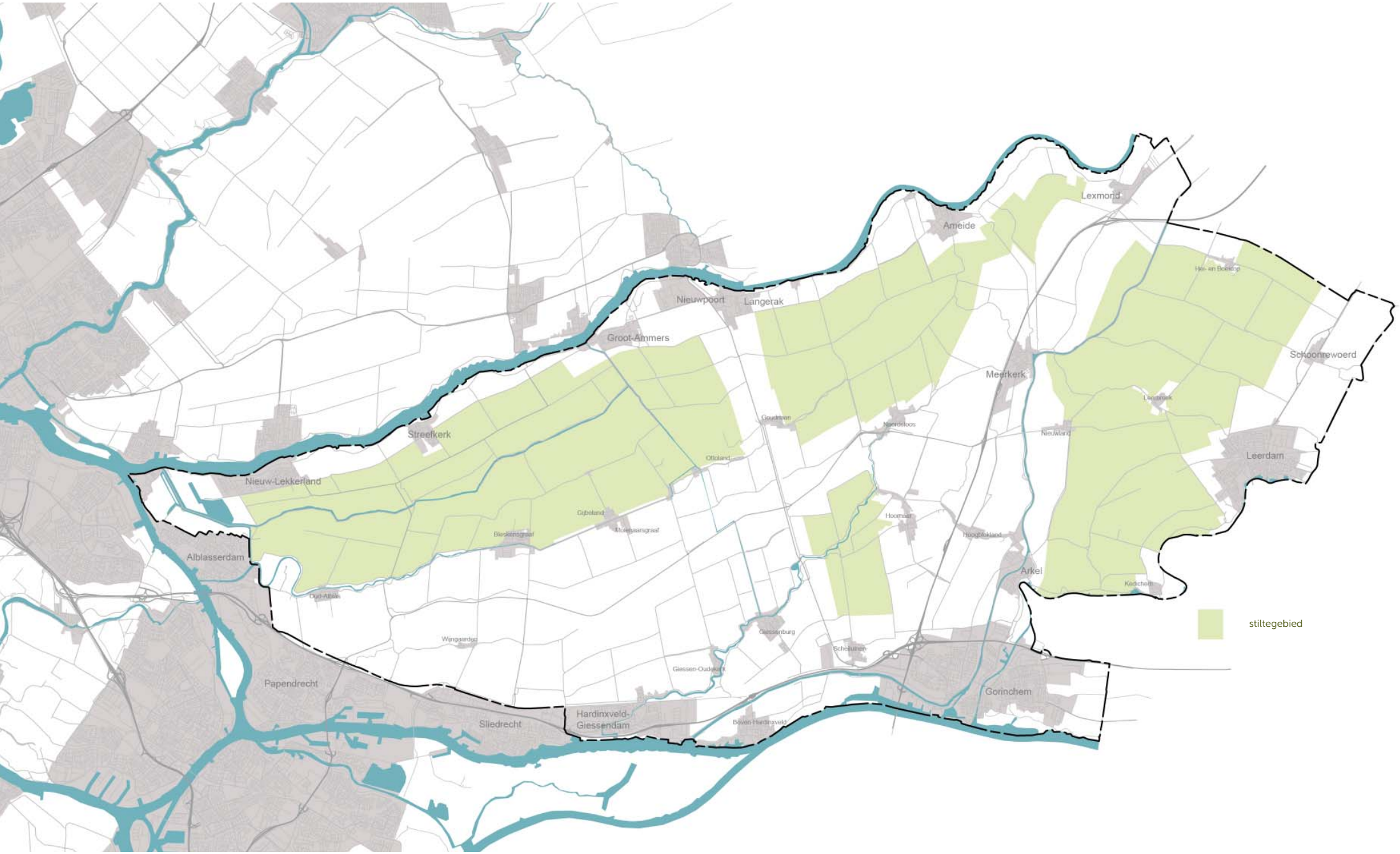
Lexmond
Ameide
Nieuwpoort
Langerak
Groot-Ammers
Meerkerk
Schoonrewoerd
Streefkerk
Nieuw-Lekkerland
Leerdam
Alblasserdam
Arkel
Papendrecht
Sliedrecht
Hardinxveld-
Giessendam
Gorinchem
stiltegebied

3 Drie cases

De cases

In dit hoofdstuk worden een tweetal cases getoond. Deze cases illustreren op welke wijze het gebiedsprofiel werkt bij de afwegingen van een ruimtelijke opgave in de regio.
Bij de cases wordt eerst kort beschreven waarom deze is geselecteerd en wat de opgave is. Daarna wordt gekeken welke legenda eenheden van invloed zijn op de locatie. Uit deze legenda eenheden worden vervolgens de ambities gefilterd welke aan de orde zijn. Deze ambities worden vervolgens voor deze concrete opgave vertaald naar bouwstenen. Een vergelijkbare stap wordt straks aan de initiatiefnemer of aan de gemeente gevraagd. Door vervolgens de bouwstenen te combineren en accenten te leggen ontstaan kansrijke oplossingsrichtingen met aandacht voor ruimtelijke kwaliteit.
Het illustreert een manier van denken: het elkaar bevragen over en het interpreteren en doorvertalen van de ambities. Bij de uitkomsten is geen sprake van een 'ontwerp', de cases illustreren hoe het gebiedsprofiel kan helpen om middels de ambities aandachtspunten en mogelijke oplossingsrichtingen te formuleren bij de lokale planvorming.

De drie cases die voor Alblasserwaard-Vijfheerenlanden worden gepresenteerd zijn:
- Dorpsranden
- Stad-land relaties en recreatietransferium
- Slingeland

Dorpsranden

Waarom deze case

De dorpsranden hebben sterke invloed op de beleving van het open veenweide landschap. De opbouw van de randen is ook bepalend voor de relatie van het dorp met het omliggende landelijk gebied.

Opgave

De dorpsranden zijn bij uitstek de locaties waar met enige regelmaat (kleine) uitbreidingen en transformaties plaatsvinden. De vraag doet zich dan voor op welke wijze hier vorm aan gegeven kan worden. Wat zijn de ingrediënten voor een plan met een goede ruimtelijke kwaliteit?
Bij Langerak is een nieuwbouwlocatie gepland die in de provinciale Functiekaart is vastgelegd als Stads-en dorpsgebied. Als vertrekpunt van de case gebruiken we het uitbreidingsplan zoals dat (door de gemeente) is geschetst. De opgave is vooral gericht op een overzicht van criteria die kunnen inspireren bij de uitwerking van de geplande nieuwbouw.

Legenda eenheden en ambities

Op basis van de locatie en de specifieke ambities voor Alblasserwaard-Vijfheerenlanden zijn de volgende legenda eenheden van invloed op de case:
- Kwaliteit van stads- en dorpsrand
- Herkenbaar en waterrijk veenweide
- Linten blijven linten
- Identiteitsdragers van Zuid-Holland

Als we deze legenda eenheden doornemen dan geven de volgende ambities sturing aan de oplossingsrichting en vormgeving van de uitbreiding van Langerak:
Bij de legenda eenheid 'dorpsranden' zijn de volgende ambities benoemd:
- Zet in op het maken van een front in de situatie waar de bebouwing parallel loopt aan de lengterichting van een kavel. Zet in op continuïteit langs de lange lijn en zorg voor helder beeld/ aanzicht . Speel hier op in met de architectuur en de opbouw van de rand.
- Creëer contact in situaties haaks op de kavelrichting, te weten de korte kavelzijde.

bestaand plan

Maak gebruik van de aanwezige elementen en structuren, zoals sloten en paden en laat deze doorlopen in de nieuwbouw. Hierdoor is het mogelijk om landschap, openbare ruimte en bebouwing te verweven en wordt het omringende landschap toegankelijk.
Voor het Herkenbaar en waterrijke veenweide geldt de ambitie:
• Het behouden en versterken van de openheid, de oost-west oriëntatie en de daaruit voorkomende vergezichten
Voor de linten is de ambitie:
• Zorg voor organische overgangen met het achterliggende landschap
Bij de Identiteitsdragers is de ambitie:
• Behouden van gave Tiendwegen en het belang van continuïteit in het profiel van de Tiendweg

Bouwstenen

De uitbreiding sluit aan op de bestaande bebouwing. Voor het behoud van de openheid en de oostwest oriëntatie is het van belang dat de bebouwing niet verder naar het zuiden komt te liggen dan de bestaande bebouwing. De openheid ten zuiden van de Middelwetering is van groot belang. Deze wetering is een heldere grens. Aan de oostzijde is het zicht op de dijk en het dijklint ook van belang. Hierdoor blijft de organische opbouw van de achterzijde van het dijklint in tact.
De kavelrichting speelt een belangrijke rol. Er kan gekozen worden voor de optie front in geval van met de kavel richting mee (lange kant) en voor contact haaks op de kavelrichting. In het bestaande plan de uitbreiding is voor deze optie gekozen.
Een alternatief kan ontstaan als meer ingezet wordt op contact en een meer organische rand van het dorp. Dit kan gekoppeld worden met route structuren in de vorm van uitloopgebied of ommetjes. Hierbij kan de Tiendweg een belangrijke rol spelen als doorgaande ruimtelijke drager en mogelijke route.

Herkenbaar waterrijk veenweide
• oostwest oriëntatie en openheid
• bouwsteen: openheid ten zuiden van de Middelwetering

Linten blijven linten
• bouwsteen: zorg voor organische overgangen met het achterliggende landschap

Kwaliteit van stads- en dorpsrand
• kavelpatroon sturend voor uitbreiding: met de kavelrichting mee, maak een front; haaks op de kavelrichting, maak contact
• bouwsteen: parallel aan Middelwetering contact, met de lange kavel mee front

< Maak optimaal contact door sloten en beplanting te laten doorlopen, paden vanuit de bestaande woonwijk over de Tiendweg het veenweidegebied in te trekken en de rand kavelgewijs te laten verspringen

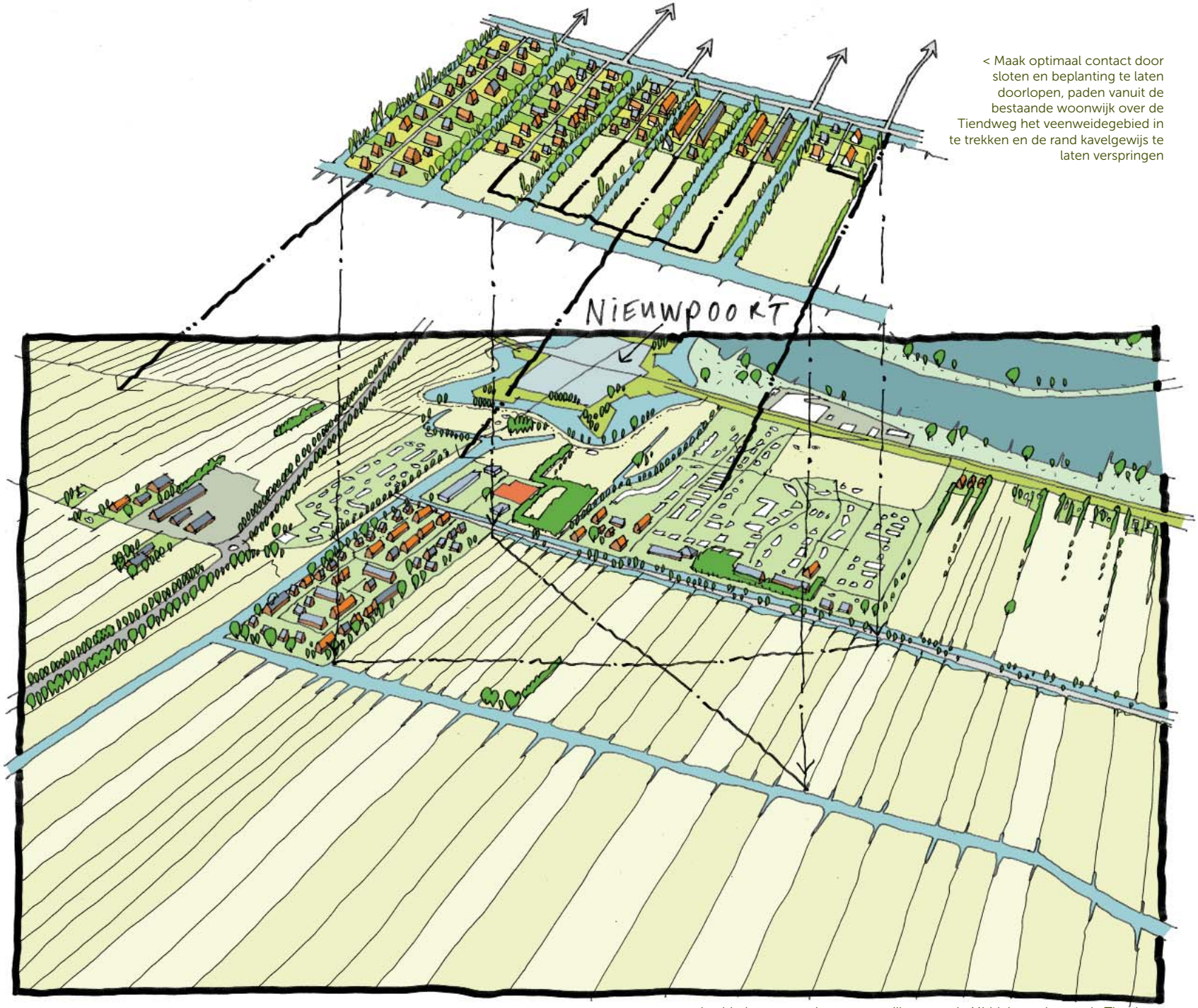

zoekgebied naar een nieuw woonwijk tussen de Middelwetering en de Tiendweg

Slingeland

Waarom deze case

Middenin het veenweidegebied ligt het recreatieterrein Slingeland. De ontwikkeling van recreatie en toerisme is een is een belangrijke ambitie van de regio. De toekomstige ontwikkeling en uitstraling van Slingeland kan grote invloed hebben op de beleving van het veenweidegebied.

Opgave

Slingeland is op de provinciale Functiekaart aangewezen als Recreatiegebied. Voor dit type terreinen doet zich de vraag voor wat het verdienmodel kan zijn in de toekomst. Is het mogelijk om functies/ activiteiten toe te voegen zodat het beheer en de exploitatie op lang termijn is gegarandeerd. Wat zijn de ingrediënten die in dit zoekproces naar de inpasbaarheid van nieuwe verdienmodellen als inspiratie gebruikt worden. Een definitief oordeel over de inpasbaarheid van nieuwe activiteit kan pas gegeven worden aan de hand van het (schets)ontwerp voor de locatie.

Legenda eenheden en ambities

Op basis van de locatie en de (specifieke) ambities voor Alblasserwaard-Vijfheerenlanden zijn de volgende legenda eenheden van invloed op de case:

- Herkenbaar en waterrijk veenweide
- Linten blijven linten
- Gevarieerde en verbindend vrijetijdslandschap

Als we deze legenda eenheden doornemen dan geven de volgende ambities sturing aan de zoektocht naar de inpasbaarheid van nieuwe activiteiten:

Voor het Herkenbaar en waterrijke veenweide gelden de ambities:

- Ontwikkelingen zijn gericht op een duurzaam gebruik en eigenaarschap van het veen(weide) gebied. Het maken van nieuwe (agrarische) natuurlandschappen met een (extensieve) recreatieve functie zijn een mogelijkheid.
- Het behouden en versterken van de openheid, de oost-west oriëntatie en de daaruit voorkomende vergezichten
- Het open grasland in de Alblasserwaard is de drager van het gebied zowel in beeld als in gebruik.
- Het scherp houden van grenzen en overgangen van de kamers en dan met name bij veranderingen in de verkavelingsrichting.
- De randen van de kamers als herkenbare lijnen behandelen met hun specifieke verschillen en overeenkomsten.
- De kamers als ruimtelijke eenheid benaderen bij nieuwe ontwikkelingen.
- Autonome, nieuwe lijnen los en ondergeschikt houden aan de begrenzingen van de kamers en oost-west oriëntatie.

Bij de legenda eenheid linten blijven linten zijn de volgende ambities benoemd:

- Het ruilverkavelingslint dient als kralensnoer van losse boerderijen met hun erven wordt in stand te worden gehouden. Verdere verdichting van dit type lint verstoort de kenmerkende openheid van het landschap en kan alleen daar waar zeer ruime doorzichten bewaard blijven. Boerenerven zelf kunnen uitbreiden, onder de voorwaarde dat dit aansluit bij de karakteristieke erfindeling met een landelijke uitstraling en dient ter ondersteuning van de (verbrede) functie van het landbouwbedrijf.

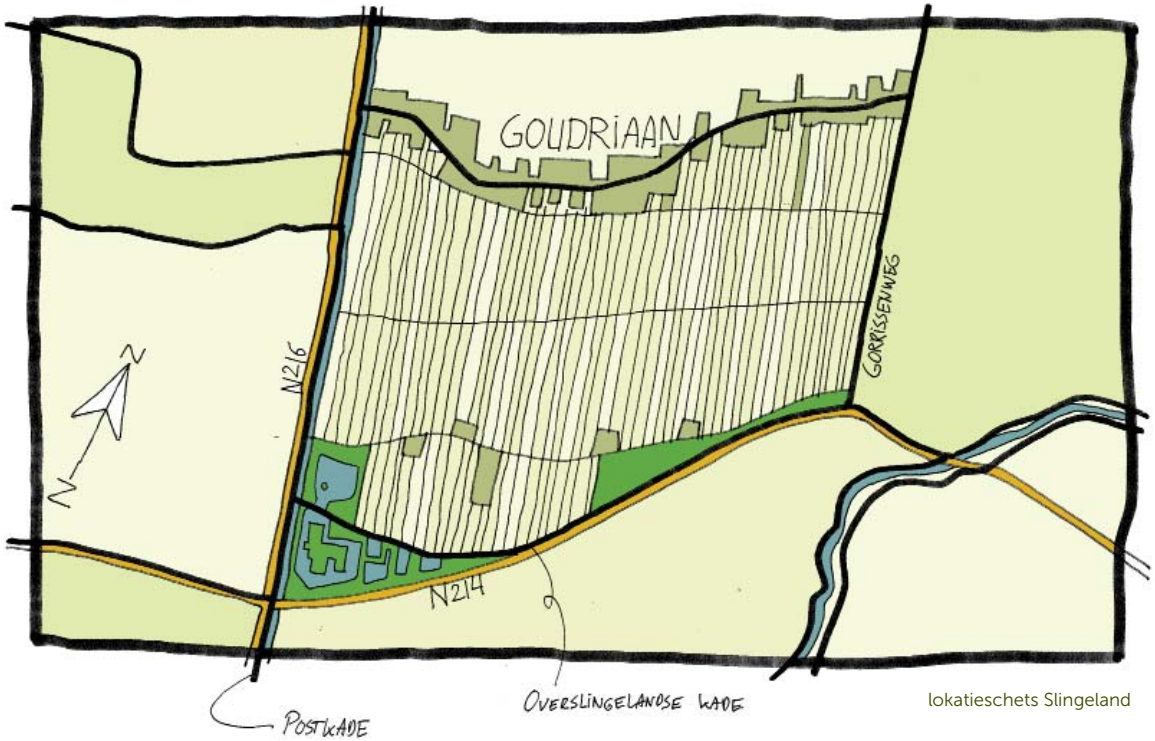

lokatieschets Slingeland

Voor het Gevarieerde en verbindend vrijetijdslandschap gelden de ambities:
• Ontwikkeling tot een samenhangend, gevarieerd, verbindend en aantrekkelijk stelsel van gebieden en routes op de schaal van de provincie.
• Ontwikkelingen vergroten de diversiteit in ruimtelijke inrichting en programma tussen de verschillende recreatie- en groengebieden. Deze diversiteit is gebaseerd op de ligging ten opzichte van het stedelijk weefsel, de recreatievraag, de landschappelijke kenmerken ter plaatse en de ligging ten opzichte van ander stedelijk groen.

Bouwstenen

De openheid en het grasland zijn de belangrijkste bouwstenen voor de zoektocht naar nieuwe activiteiten. Daarnaast is het van belang dat de kamer als een geheel wordt gezien, waarbij de grenzen van de kamers herkenbaar blijven. Het bestaande bos biedt kansen om opgaande functies in en tegenaan te plaatsen. Ook binnen het bestaande ruilverkavelingslint zijn er mogelijkheden voor inpassen van functies. Dit kan binnen de bestaande bebouwingslocaties. Indien er voldoende open ruimte blijft tussen de eilanden van erven is het wellicht mogelijk bebouwing toe te voegen. Verder is het van belang de aansluiting met het routenetwerk goed is.

Binnen de kaders van openheid en eenheid van de kamer is een golfbaan een mogelijk programma. Een definitief oordeel over de kwaliteit van een plan kan pas gegeven worden aan de hand van het (schets)ontwerp voor de locatie. De optie golfbaan beslaat dan Slingeland, het veenweidegebied tussen het lint van De Hoogt en de Overslingelandse Kade, en het bosperceel in de wig tussen De Hoogt en de N214. De baan kent daarmee drie uiteenlopende sferen. Door die sferen als uitgangspunt te nemen en ook de openheid te gebruiken ontstaat geen klassieke golfbaan-layout, maar een baan die is geënt op

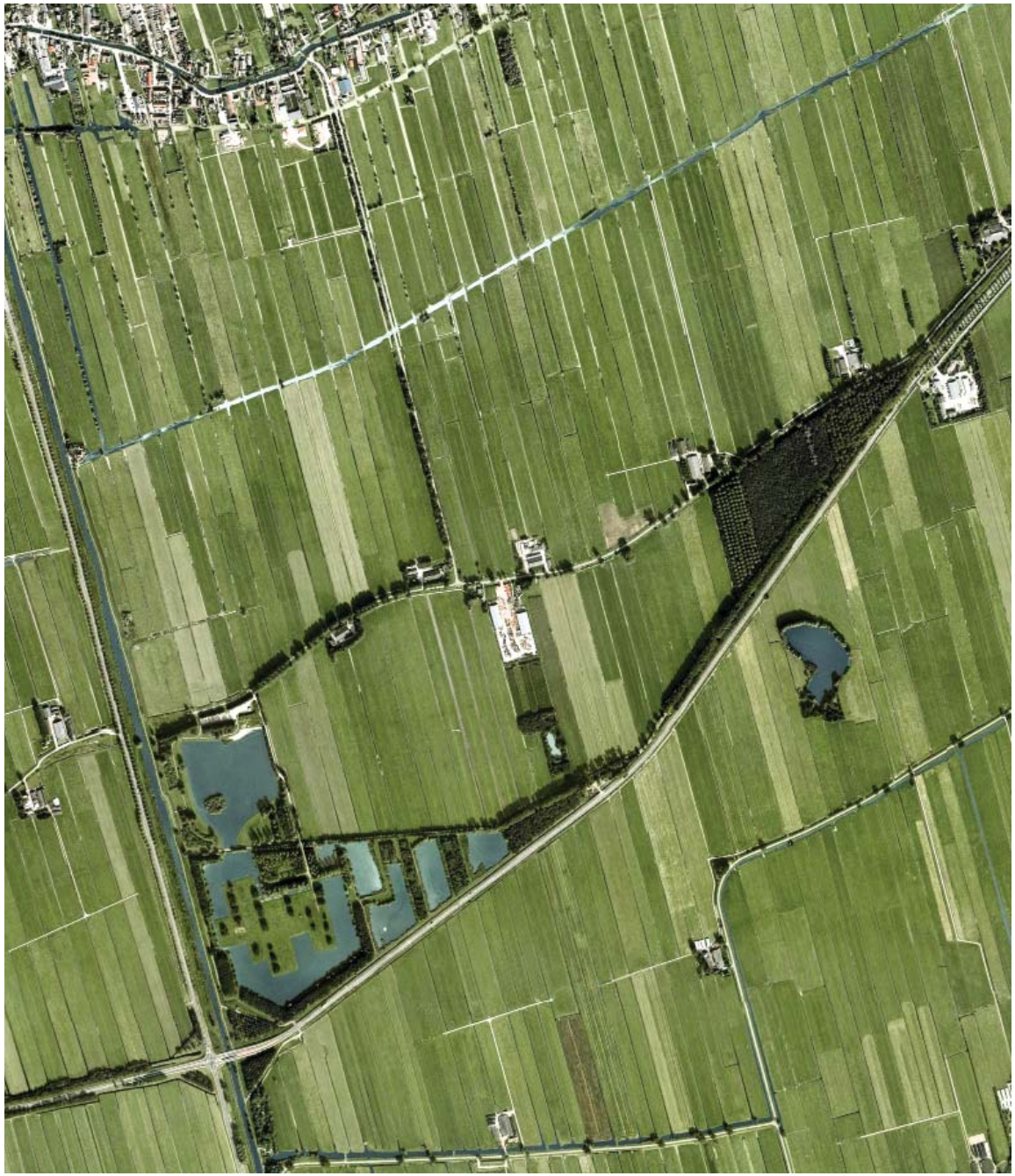

luchtfoto Slingeland

het karakter van het veenweidelandschap en de twee gesloten bossen.
Gebouwde faciliteiten als een parkeerplaats en een clubhuis worden geclusterd aan het ruilverkavelingslint van De Hoogt nabij het strand van Slingeland: binnen de bestaande grenzen van het recreatieterrein Slingeland. Een mogelijk ander programma, zoals verblijfsaccommodatie, kan ook aan het lint worden geplaatst. Daarbij heeft het de voorkeur om een bestaand erf te transformeren om zo verdere verdichting van het lint te voorkomen.
De Overslingelandse Kade kan als een openbare route worden dwars door de golfbaan lopen en worden aangesloten op de Postkade middels een brug. De Postkade vormt een doorgaande fietsroute langs het terrein. Nieuwe paden naar De Hoogt lopen parallel aan de karakteristieke kavelsloten door het grasland.

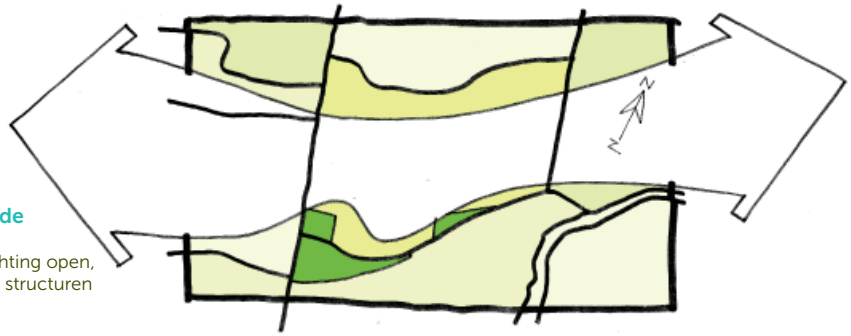

Herkenbaar waterrijk veenweide
• oostwest oriëntatie en openheid
• bouwsteen: houd de oostwest richting open, massa binnen bestaande opgaande structuren

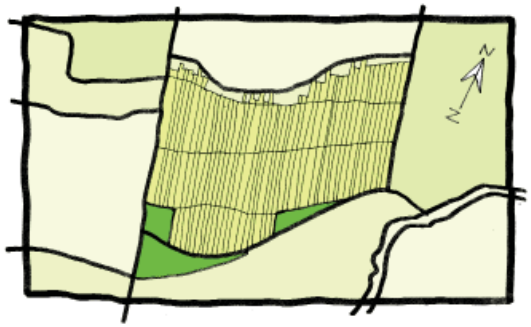

Herkenbaar waterrijk veenweide
• herkenbare kamers en grenzen
• bouwsteen: behandel de kamer als een eenheid

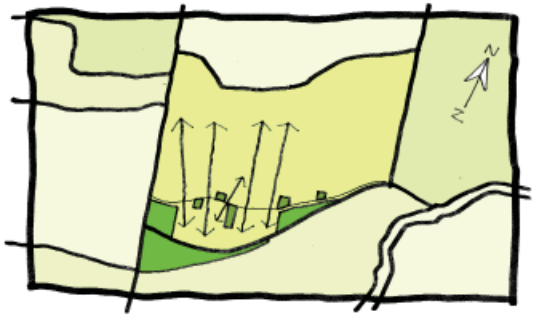

Linten blijven linten
• ruilverkavelingslint: transparant lint met groene eilanden
• bouwsteen: houd doorzichten open

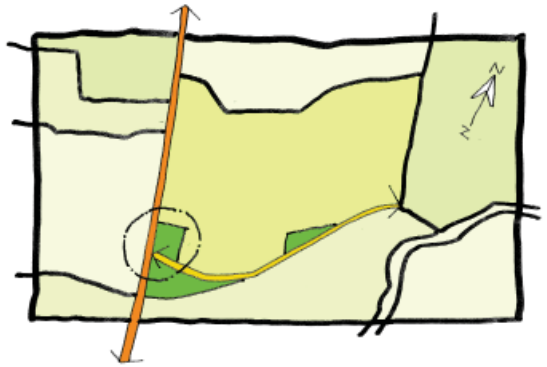

Gevarieerd & verbindend vrijetijdslandschap
• aansluitend netwerk van fietsen en wandelen
• bouwsteen: pas het route netwerk in

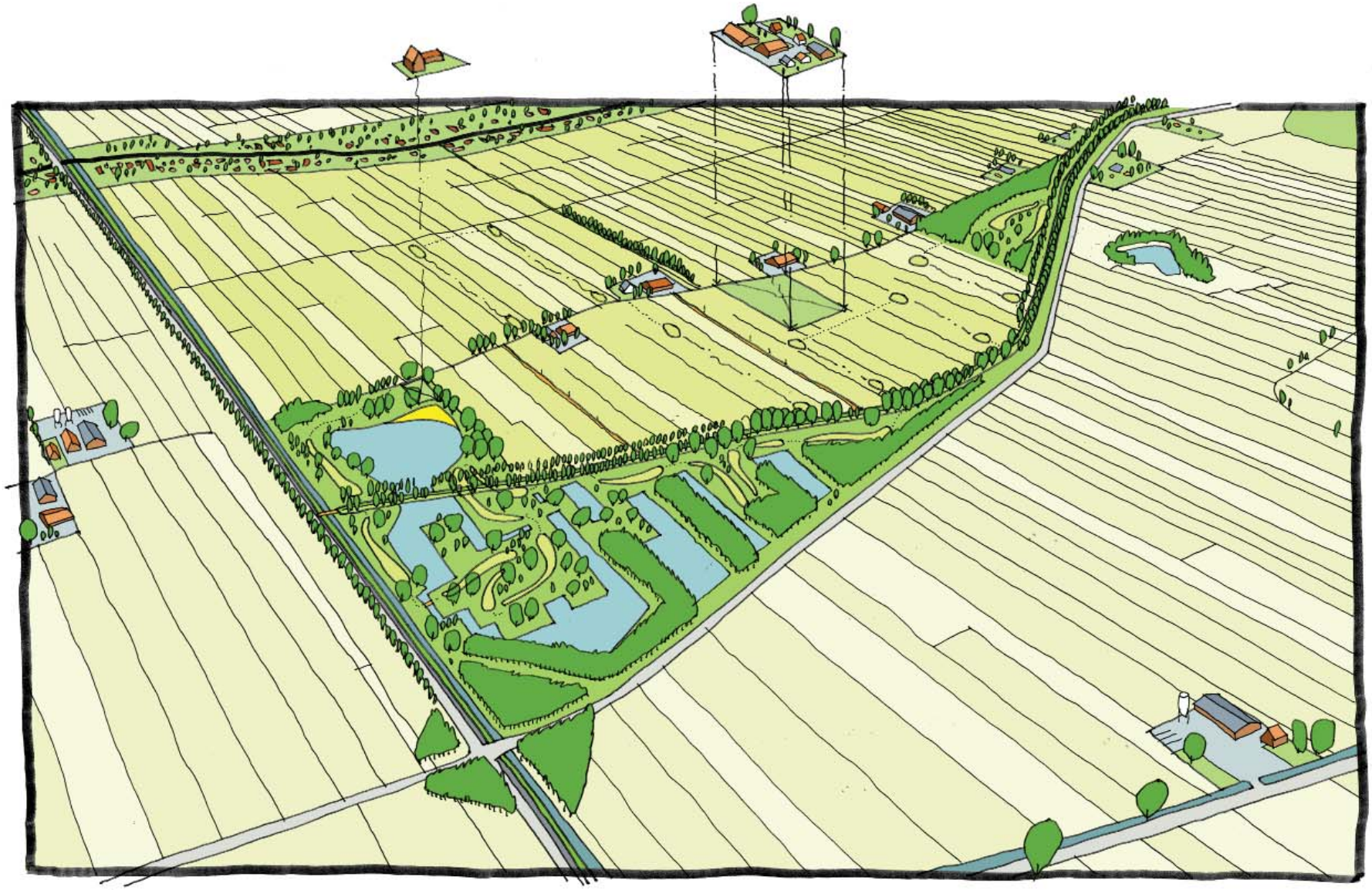

ontwikkeling van een golfterrein op en rondom Slingeland en een erftransformatie aan het boerenervenlint zonder de kamerstructuur aan te tasten

Stad-land relaties en recreatie-transferium

Waarom deze case

Voor de inwoners van de stedenband is het belangrijk dat ze de kwaliteiten van het veenweidegebied kunnen beleven en dat het buitengebied toegankelijk is. De stedenband en het veenweidegebied zijn nu van elkaar gescheiden door de bundel van infrastructuur met onder andere de Betuwelijn. Deze grens is ruimtelijk scherp en wordt vanuit het veenweidegebied als storend ervaren.

Opgave

Op de provinciale Functiekaart is ten noorden van Sliedrecht (Middelblok) een 'zoeklocatie recreatiegebied' aangeduid. In het plan (van de gemeente) zijn diverse voorzieningen opgenomen als sportvelden en maneges. Tevens is een recreatie transferium gepland.
De vraag is hoe hier kan worden ingespeeld op de ambitie om de stad-land relatie te versterken? Door een verbetering van de routes naar het buitengebied en de aanleg van het transferium? Vanuit de stedenband is er daarbij behoefte aan routes door het veenweidegebied. De opgave is vooral gericht op een overzicht van criteria die kunnen inspireren bij de uitwerking van het geplande recreatiegebied.

Legenda eenheden en ambities

Op basis van de locatie en de specifieke ambities voor Alblasserwaard-Vijfheerenlanden zijn de volgende legenda eenheden van invloed op de case:
- Herkenbaar en waterrijk veenweide
- Gevarieerde en verbindend vrijetijdslandschap

Voor het Herkenbaar en waterrijke veenweide gelden de ambities:
- Ontwikkelingen zijn gericht op een duurzaam gebruik en eigenaarschap van het veen(weide) gebied. Het maken van nieuwe (agrarische) natuurlandschappen met een (extensieve) recreatieve functie zijn een mogelijkheid.
- Het behouden en versterken van de openheid, de oost-west oriëntatie en de daaruit voorkomende vergezichten
- Het open grasland in de Alblasserwaard is de drager van het gebied zowel in beeld als in gebruik.
- Het scherp houden van grenzen en overgangen van de kamers en dan met name bij veranderingen in de verkavelingsrichting.
- De randen van de kamers als herkenbare lijnen behandelen met hun specifieke verschillen en overeenkomsten.
- De kamers als ruimtelijke eenheid benaderen bij nieuwe ontwikkelingen.
- Autonome, nieuwe lijnen los en ondergeschikt houden aan de begrenzingen van de kamers en oost-west oriëntatie.

Voor het Gevarieerde en verbindend vrijetijdslandschap gelden de ambities:
- Opheffen van de barrièrewerking en daar waar mogelijk toevoegen van openbare verbindingen en routes.
- Ontwikkeling tot een samenhangend, gevarieerd, verbindend en aantrekkelijk stelsel van gebieden en routes op de schaal van de provincie.
- Maaswijdte routenetwerk: wandelaars 0.5 km, fietsers 2 km.

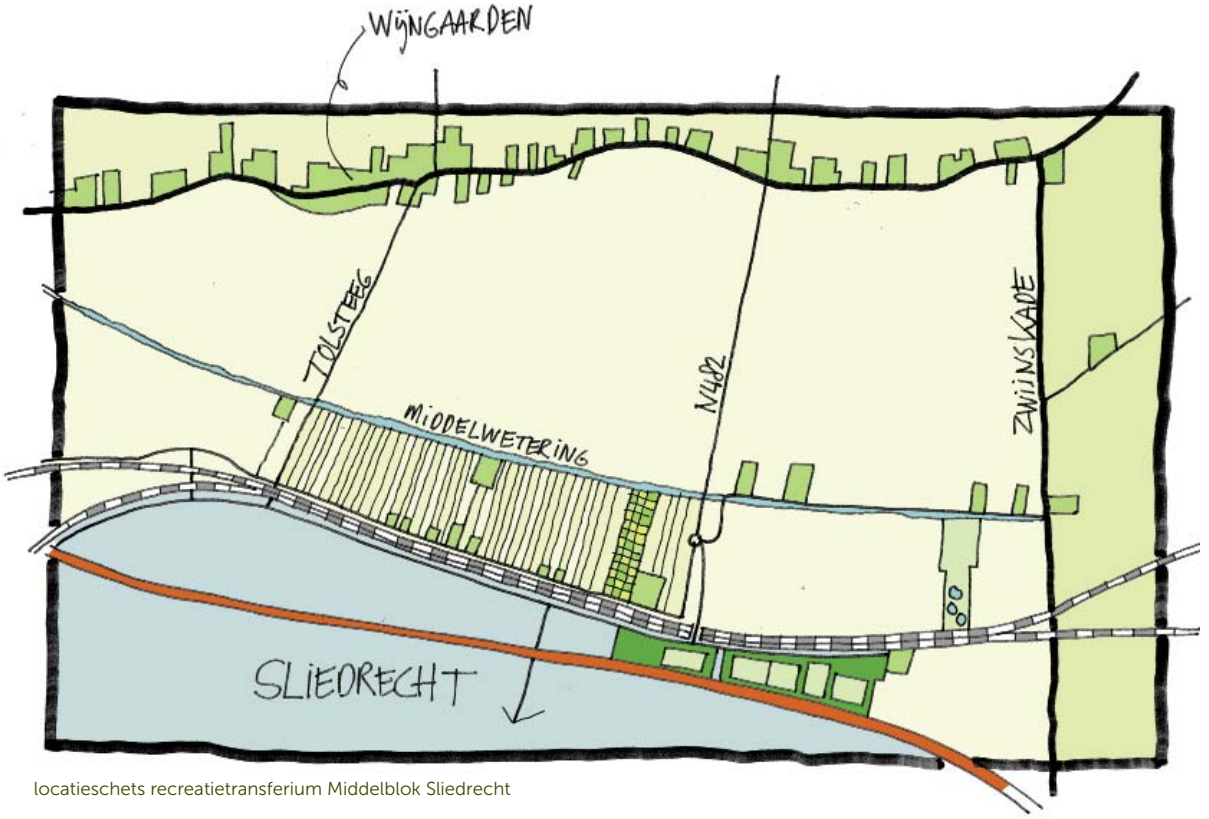

locatieschets recreatietransferium Middelblok Sliedrecht

• Verbinden van het stedelijk groen (binnen en buiten de contour) door middel van recreatieve doorgaande routes die aansluiten op het recreatief routenetwerk.
• Ontwikkelingen vergroten de diversiteit in ruimtelijke inrichting en programma tussen de verschillende recreatie- en groengebieden. Deze diversiteit is gebaseerd op de ligging ten opzichte van het stedelijk weefsel, de recreatievraag, de landschappelijke kenmerken ter plaatse en de ligging ten opzichte van ander stedelijk groen
• Bij de transferia gebruik maken van lokale en herkenbare structuren en aan sluiten bij bestaande (dichte) structuren indien opgaande elementen nodig zijn. In open gebieden alleen gebruik te maken van lage elementen.
• Maak bij het versterken van stad-landrelatie gebruik van (en ontwikkel) aantrekkelijke routestructuren zoals historische linten, kades, stegen en tiendwegen waar (zeer) beperkt gemotoriseerd verkeer is.

Bouwstenen

De opbouw van het recreatietransferium aan de noordkant van Sliedrecht respecteert het open karakter van het veenweidegebied. De oostwest oriëntatie is bepalend. Bij de inpassing is van belang de openheid maximaal door te laten lopen tussen de sportvelden, maneges en volkstuincomplexen. Er wordt zo voorkomen dat een nieuwe autonome lijn/ wand ontstaat die de openheid aantast. Opgaande elementen als bosschages en nieuwe bebouwing zijn zoveel mogelijk tegen de Betuwelijn gedacht om zo het gebied alleen aan de rand te verdichten.
De bestaande onderdoorgang in de Tolsteeg en de overgang in de N482 vormen de entrees naar het recreatietransferium en het aanliggende veenweidegebied. De overgang is tevens een balkon die zicht biedt op het veenweide landschap.
Nieuwe ommetjes lopen zowel over het nieuwe recreatiegebied, als ook de weilanden in richting het lintdorp Wijngaarden. Zo ontstaan interessante korte en langere wandelingen van de stad naar het open veenweidegebied. Zeker in het geval van met de kavelrichting mee (lange kant) is het van belang geen opgaande elementen toe te voegen vanwege de open oostwest structuur

luchtfoto Middelblok Sliedrecht

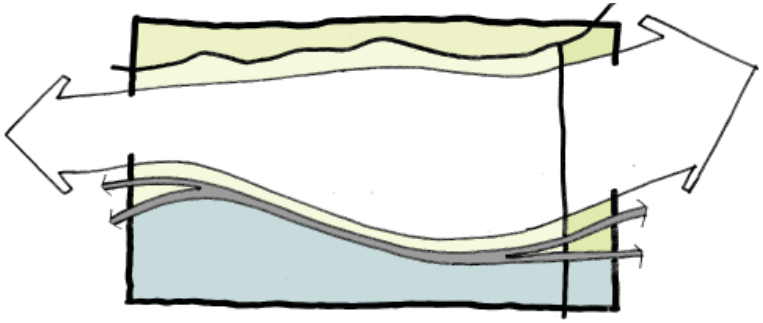

Herkenbaar waterrijk veenweide
- oostwest oriëntatie en openheid
- bouwsteen: houd de oostwest richting open

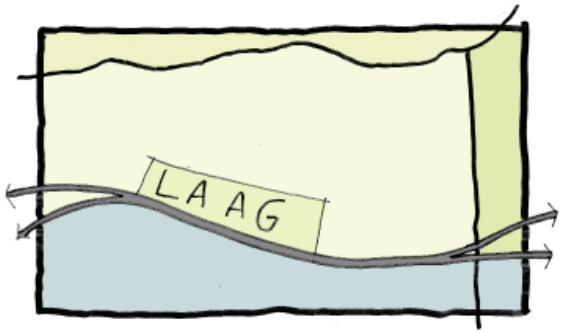

Gevarieerd & verbindend vrijetijdslandschap
- transferia: in open gebieden alleen gebruik maken van lage elementen
- bouwsteen: uitgaan van lage elementen

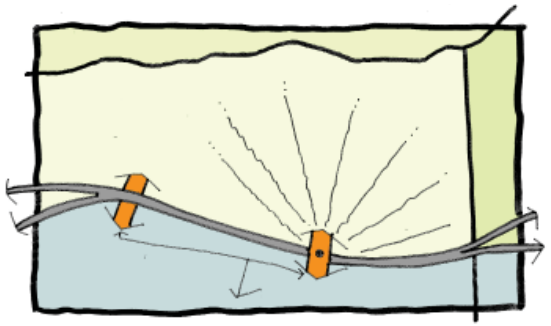

Gevarieerd & verbindend vrijetijdslandschap
- ontwikkel aantrekkelijke routestructuren
- bouwsteen: optimaliseer het uitzicht van het balkon en de aanwezigheid van de onderdoorgang als aansluiting

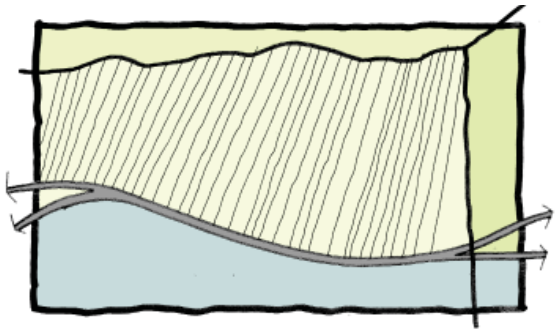

Herkenbaar waterrijk veenweide
- herkenbare kamers en grenzen
- bouwsteen: behandel de kamer als een eenheid

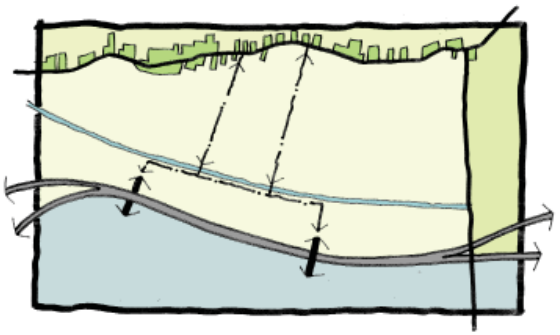

Gevarieerd & verbindend vrijetijdslandschap
- maak gebruik van bestaande en ontwikkel aantrekkelijke routestructuren
- bouwsteen: gebruik wetering, lint en aansluiten op kavelstructuur

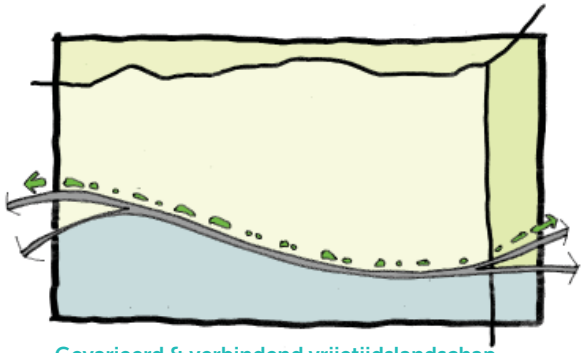

Gevarieerd & verbindend vrijetijdslandschap
- indien opgaande elementen nodig zijn, aansluiten bij bestaande structuren
- bouwsteen: ‘groene’ puntelementen op strategische plekken om Betuwelijn te verzachten

visualisatie recreatietransferium Middelblok: veenweide open houden, opgaand groen verzacht Betuwelijn, trek paden het veenweidegebied in

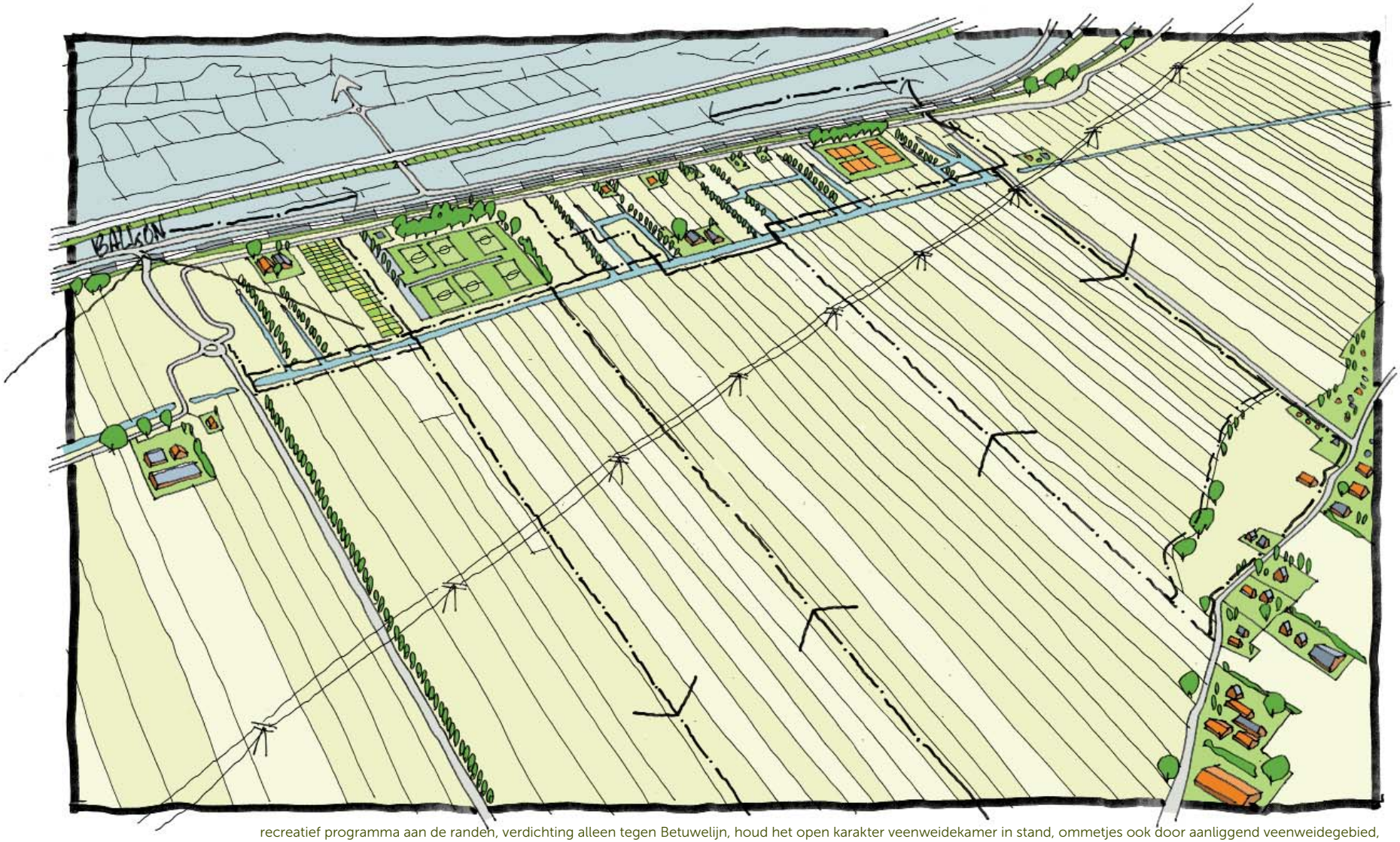

recreatief programma aan de randen, verdichting alleen tegen Betuwelijn, houd het open karakter veenweidekamer in stand, ommetjes ook door aanliggend veenweidegebied,

Bronnen

• Provinciale structuurvisie (PSV)
• Provinciale Verordening Ruimte
• Discussieboek kwaliteitskaart (t.z.t. opgenomen in herziene PSV)
• Regioprofielen Cultuurhistorie Zuid-Holland, 2010
• Kaarten cultuurhistorische hoofdstructuur
• Regiokaart Archeologie
• Kwaliteitsatlas Groene Hart
• Tussenproducten Regiovisie Alblasserwaard-Vijfheerenlanden 2030 uitkomsten conferentie visie 2030; memo motivaction, 20-11-2011
• Andere regionale visies: beleidsanalyse strategisch economische agenda 2010-2014; rapportage 2010 monitor uitvoeringsprogramma wonen 1-1-2010
• Gemeentelijke structuurvisies (of bij afwezigheid de bestemmingsplannen landelijk gebied) ; bestemmingsplannen buitengebied
• Visie landelijk gebied Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, 2007
• Landschapsplan Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, 2002
• Visie Landschap in Beeld, Giessen, Linge, Zouwe, 2011
• Samen werken aan een duurzame toekomst, Visie gebiedsplatform, 2009
• Gemeentelijke beeldkwaliteitsplannen
• Ontwerp Transformatievisie Merwedezone, 2007
• Visie Zuidrand Groene Hart en advies Kwaliteitsteam Groene Hart, 2011
• Kwalitatief Raamwerk, Recreatief Knooppunt Sliedrecht, 2005
• Uitvoeringsprogramma Groenblauw Netwerk Drechtsteden 2008-2013

Colofon

Opdrachtgever
Provincie Zuid-Holland

Begeleiding
Cees Verdouw
Sjoukje van Heesch

Planteam
land-id
Jan Bouman

veenenbos en bosch landschapsarchitecten
Willem Brouwers
Harm Veenenbos
Tim de Weerd
Jon Westra

Deelnemers Werksessies
Cor Revet, Regio AVL
Hilda Schefferlie, gemeente Leerdam
Jantine Prins, gemeente Papendrecht
Theo Sprong, gemeente Gorinchem
Willem van Valen, gemeenten Graafstroom, Nieuw-Lekkerland en Liesveld
Gert-Jan Hanning, gemeente Zederik
Krijn Jansen, gemeente Hardinxveld-Giessendam
Wim Labee, gemeente Sliedrecht
Lyda Bode, gemeente Giessenlanden
Marco Kleverwal, gemeente Alblasserdam
Harro Kraal, waterschap Rivierenland
Teunis-Jacob Slob, gebiedsplatform AVL
Jacques Verhagen, gebiedsplatform AVL
Arie Bassa, gebiedsplatform AVL
Meine Mollema, gebiedsplatform AVL
Arno van der Padt, Van der Padt en partners
Marc Laman, Erfgoedhuis Zuid-Holland

Sjoukje van Heesch, Provincie Zuid-Holland
Michel Molenwijk, Provincie Zuid-Holland
Maarten Koenders, Provincie Zuid-Holland

oktober 2012

veenenbosenbosch
landschapsarchitecten

Zijpendaalseweg 51
6814 CD Arnhem

t 026 35 15 195
info@veenenbosenbosch.nl